

Ἰρις

“Κι εκεί που τελειώνει ο κόσμος κι ανοίγεται το μέγα χάος που το φοβούνται ακόμη και οι Θεοί, μόνο η Ἰρις μπορεί για λίγο να πλησιάσει”

(Ησίοδος Θεογονία)

Κλωνοποίηση - Κυτταρικός θάνατος

Κλωνοποίηση, R. Khanom

“Η εικόνα εστιάζει στις ομοιότητες και διαφορές της επανάληψης”

Το περιοδικό του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Τεύχος 7^ο Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1999

*“Η Τρις, κόρη του Θαύμαντα και της Ηλέκτρας,
αγγελιοφόρος των Θεών, με φτερά και φτερωτά πόδια,
γρήγορη σαν τον άνεμο έπαιρνε και έφερνε μηνύματα από
Θεούς και ανθρώπους...”*

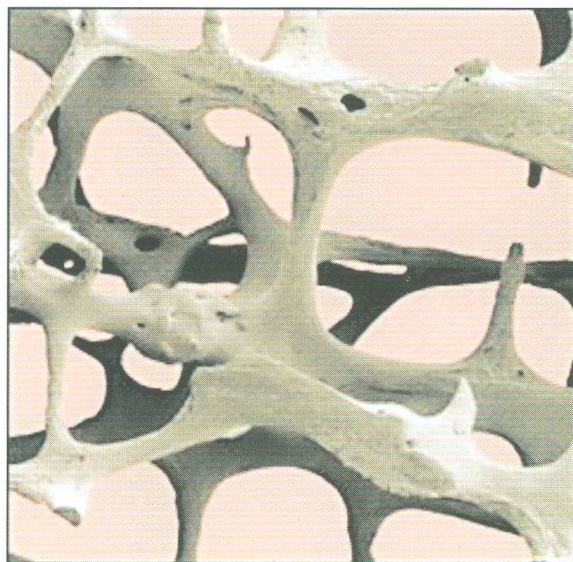
(Ησίοδος, Θεογονία)

*Αντίγραφο ειδώλου ηλεκτρονικού μικροσκοπίου
ενός δρεπανοκυττάρου περιτρυγρισμένου από
φυσιολογικά κύτταρα αίματος. Το σχήμα οφείλεται
στη δρεπανοκυτταρική αναιμία.*

Jackie Lewin, EM Unit, Royal Free Hospital
School of Medicine, London

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

*Αντίγραφο ειδώλου ηλεκτρονικού μικροσκοπίου
ανθρώπινου οστού με οστεοπόρωση.*
Prof. Alan Boyde, Dept. of Anatomy & Biology,
University College London.

Οδηγίες προς τους συγγραφείς

Σκοπός της διμηνιαίας έκδοσης της Ίριδος είναι να καλύψει, κατά το δυνατόν, την έλλειψη ενός περιοδικού αφιερωμένου στις δραστηριότητες της πανεπιστημιακής μας κοινότητας. Η συντακτική επιτροπή είναι υπεύθυνη για την επιλογή της ύλης και την τυπογραφική επιμέλεια του περιοδικού. Για την παράδοση συνεργασιών οι συνάδελφοι παρακαλούνται να απευθύνονται στην συντακτική επιτροπή ή στη Γραμματεία της Πρυτανείας (για το περιοδικό Ίρις).

Σ. Ε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΘΡΑ

σελ. 4 Κλωνοποίηση στον άνθρωπο, ή υπέρβαση του ορίου του, του Μητροπολίτη Ιωαννίνων Θεόκλητου.

σελ. 8 Πρόταση για τη δημιουργία Τμήματος Ελευθέρων Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, του Π. Α. Ασημακόπουλου.

σελ. 15 Ο Πρ. Παυλόπουλος και ο Χρ. Μασσαλάς συζητούν για το φαινόμενο του αντιαμερικανισμού της ελληνικής κοινής γνώμης.

σελ. 17 Εσπεράντο: Το δέντρο ρίζωσε και θα βλαστήσει, του Κ. Μπασιούκα.

σελ. 20 Απόπτωση: Ο προγραμματισμένος κυτταρικός θάνατος, του Δ. Γαλάρη.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΘΕΜΑΤΑ

σελ. 22 Τηλε-υπηρεσίες Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, του Χ. Σαββρανίδη.

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

σελ. 24 Πέντε προτάσεις για την πρόληψη πυρκαγιάς, του Γ. Νούσια.

σελ. 26 Περιβαλλοντισμός και ριζοσπαστική οικολογία, του Ε. Παπαδημητρίου.

Ο αιώνας που πέρασε

Σ' αυτό το πέτρινο ακρωτήριο της Μεσογείου δεν έχουμε τίποτε άλλο εκτός από τον αγώνα του λαού μας, τη θάλασσα και το φως του ήλιου.... Εδώ θεμελιώθηκαν οι διαχρονικές αξίες του παγκόσμιου πολιτισμού, της δημοκρατίας.... της αισθητικής και ο λόγος....

Εδώ η εκπαίδευση λειτούργησε για να γυμνάσει το φρόνημα και την ψυχή των νέων στις επιδιώξεις που είναι για κάθε εποχή ο τελικός στόχος της παιδείας, δηλαδή στη δημιουργία ελευθέρων ανθρώπων.

Ο αιώνας που πέρασε δε σεβάστηκε τη δημοκρατία, τη φύση, τα οράματα των κοινωνιών, τον πολιτισμό, τις ανθρωπιστικές αξίες....

Σημαδεύτηκε από πολέμους, γενοκτονίες, ολοκαυτώματα, σφαγές, ... με το παλαιότατο προσώπείο του

πατριωτισμού και του εθνικισμού, και με το νεότατο του ανθρωπισμού

φανατική μισαλλοδοξία για ιδέες, πρόσωπα, φυλές, ...

Οι καταστροφές επιταχύνθηκαν με τη βοήθεια της απίστευτης νέας γνώσης ... που χωρίς αμφιβολία προσθέτει νέες δυνατότητες στην ανθρώπινη νοημοσύνη και μεταβάλλει τους τρόπους της συλλογικής και ατομικής εργασίας και ζωής.

Κλωνοποίηση στον άνθρωπο, ή υπέρβαση του ορίου του

Μητροπολίτης Ιωαννίνων Θεόκλητος

Η διάλεξη εκφωνήθηκε στο Συμπόσιο της Νεφρολογικής Εταιρείας " Τρίτες Κυθηραϊκές Ημέρες Υπέρτασης και Νεφρολογίας", την 19-9-1999.

Πρώτα – πρώτα θα προσπαθήσω να προσδιορίσω την ταυτότητά μου, γιατί έτσι νομίζω θα είναι περισσότερο αντιληπτή η συνάφεια του λόγου μου, αλλά και θα προσδιορίζεται το υπόβαθρο των σκέψεών μου.

Είμαι, λοιπόν, μια πραγματικότητα, μια οντότητα η οποία βούλεται, βουλεύεται και δρα. Εις το βούλεσθαι τα όριά μου είναι απεριόριστα, εις το βουλεύεσθαι υπεισέρχονται έσωθεν και έξωθεν περιορισμοί και εις το πράττειν υπεισέρχονται περιορισμοί κυρίως έξωθεν, καθ' όσον η δράση εμφανίζεται μόνον μετά το ξεπέρασμα των ορίων των έσωθεν περιορισμών. Ταυτόχρονα όμως με τη σύλληψη της οντότητάς μου συνειδητοποιώ, ή μάλλον συλλαμβάνω με τη νοητική λειτουργία μου, ότι δεν αποτελώ μοναδική οντότητα, αλλά αποτελώ μια μονάδα ενός ευρύτερου υποσυνόλου, είτε ομοειδών οντοτήτων είτε ετεροειδών πραγματικοτήτων (π.χ. ομοειδή πρόσωπα, περιβάλλον, φυτά, ζώα κ.λ.π.). Και ενώ συλλαμβάνω γνωσιολογικά την υπαρκτική μου διάσταση στο χώρο, κατανοώ ότι δεν μπορώ με τον ίδιο τρόπο να συλλάβω το ποιητικό αίτιο της υπαρκτικής μου διάστασης, αλλά και τον Λόγον της. Ως πρόσωπο δεν έχω άμεση επαφή με την εφηρμοσμένη επιστήμη, πέραν των εγκυκλίων μαθημάτων και μάλιστα σε αρκετά παρωχημένο χρόνο, αλλά και από πλευράς θεωρητικών επιστημών η μόνη μου επαφή είναι με την επιστήμη της Θεολογίας και μάλιστα της αποκαλυπτικής Θεολογίας και αυτής ως εφηρμοσμένη Θεολογία. (1)

Ακολουθία αυτών των θέσεων είναι να δυσκολεύομαι να κατανοήσω ακριβώς την αλληλουχία των σκέψεων των ασχολούμενων με την έρευνα, όπως το ίδιο αναγνωρίζω δυσκολία και στον επιστήμονα ερευνητή να συλλάβει την αλληλουχία των σκέψεων του Θεολόγου. Παρά ταύτα νομίζω ότι έχουμε ένα κοινό σημείο και οι μεν και οι δε. Θεωρούμε ως υφιστάμενον το ποιητικόν αίτιον των πραγματικοτήτων που μας προσδιορίζουν ή μας περιβάλλουν οι μεν ερευνηταί ως υπαίτιον αιτίαν προς προσδιορισμόν οι δε

Θεολόγοι ως υπαρξιακήν οντότητα, η οποία στο ΕΙΝΑΙ της περιέχει την αιτία της υποστάσεώς της. Άθελα μου έρχεται στο μυαλό μια απάντηση του Ρίλκε σ' ένα νέο ποιητή στην αγωνία του για την πίστη του. «Αν όμως παραδεχόσαστε πως ο Θεός δεν υπήρξε στα παιδικά σας χρόνια, ούτε και πρωτύτερα,.....αν με τρόπο νοιώθετε πως, και τώρα ακόμα, την ώρα τούτη που μιλάμε γι' αυτόν ο Θεός δεν υπάρχει – πώς γίνεται τότε (μια και δεν υπήρξε ποτέ) να θλιβόμαστε για την απουσία του, όπως θα θλιβόμαστε για κάτι περασμένο, και να τον αποζητάτε σαν να τον είχατε χάσει;» (2)

Σε άρθρο του καθηγητή Σέκερη με τίτλο «Από τον Ανόργανο Κόσμο στους πρώτους (ζώντες) Οργανισμούς» διαβάζουμε: « Η κοσμογονία όπως την φαντάζονται σήμερα οι ειδικοί, με βάση θεωρητικές και πειραματικές μελέτες και μαρτυρίες, αρχίζει κάπου μεταξύ 10-18, πιθανώς 15 δισεκατομμυρίων ετών, όταν το σύνολο της ενέργειας και μάζας του σημερινού κόσμου ήταν συμπυκνωμένο σε ένα "μαθηματικό σημείο". Το σημείο αυτό απότομα, εκρηκτικά, άρχισε να διαστέλλεται (επομένως και να ψύχεται) με καταπληκτική ταχύτητα, διεργασία που συνεχίζεται και σήμερα». (3)

Η βαθύτερη έννοια αυτής της διατυπώσεως της κοσμογονίας βρίσκεται στο ότι με βάση τη θεωρητική προσέγγιση και την πρακτική εμπειρία των σήμερα συμβαινόντων ανάγεται σε μια αξιωματική διατύπωση ενάρξεως του σύμπαντος εις το παρελθόν.

Σε άλλο σημείο του άρθρου αναφέρεται «Βασικό, άλυτο ακόμα πρόβλημα, είναι το αν οι μηχανισμοί αντιγραφής αναπτύχθηκαν ανεξάρτητα και έξω από την αρχέγονη, με μεταβολικές ικανότητες κατάσταση, κυτταρική δομή και αργότερα ενσωματώθηκαν στο κύτταρο ή αν η ανάπτυξη αυτή συντελέστηκε παράλληλα μέσα στο κύτταρο». (4) Και αυτή η άποψη απομύθνη της οντολογικής προέλευσης της ζωής ξεκινά από την εσωτερική δέσμευση του ερευνητή να θέλει να είναι ελεύθερος από κάθε κοσμογονική προκατάληψη. Η δέσμευση αυτή δεν είναι

ανατιολόγητη, διότι εάν κάθε πρώτη αδυναμία του να ξεπεράσει τις πολύμορφες δυσκολίες που εμφανίζονται στην προσπάθεια του μυστηρίου της ζωής ελύετο με ορισμούς τότε ο δρόμος της έρευνας αν δεν έκλεινε οριστικά θα ήταν τρομερά δύσβατος. Εδώ θα ήθελα να διατυπώσω μια ρητορική ερώτηση χωρίς όμως να στερείται και πραγματικού περιεχομένου: Μήπως ο άνθρωπος όντας κέντρο της γνωστικής του προσπάθειας ερευνά τον κόσμο όχι για να τον γνωρίσει, καθώς προκαλείται από την παρουσία του, αλλά τον ερευνά για να ιδιοποιηθεί το μυστήριο της ύπαρξής του; Και νομίζω ότι η απάντηση δίνεται έμμεσα πλην σαφώς από την άποψη του καθηγητή Μίλτου Τύπα που ακολουθεί. «Εκείνο όμως, που παραμένει είναι η ουσία του θέματος, και θα ήθελα εδώ να τονίσω,....σε ότι αφορά την έννοια της εξέλιξης, οι βασικές παράμετροι, τα βασικά δεδομένα, αλλά κυρίως η προσέγγιση που έχει ο κάθε ερευνητής είναι αυτή που καθορίζουν τις θεωρίες και διαφοροποιούν τα συμπεράσματα του καθενός». (5) Μετά τις παραπάνω σκέψεις από τις οποίες επισημάνθηκε ότι ανάμεσα σ' ένα θεολόγο και ένα ερευνητή υπάρχει διαφορά πρόσληψης του ΕΙΝΑΙ του κόσμου αφ' ενός και αφ' ετέρου ότι ανάμεσα στον θεολόγο και τον ερευνητή υπάρχουν ίσως και κοινοί τόποι θα σταθούμε στη σημερινή πραγματικότητα. Και αυτή η πραγματικότητα μπορούμε να πούμε πώς συνοψίζεται στην ακόλουθη πρόταση. Έχει γίνει δυνατή η κλωνοποίηση θηλαστικού, περίπτωση Doly στο Ινστιτούτο Roslin της Σκωτίας, 22 ποντικοί στο Π/μιο της Χαβάης, κάποια μοσχάρια στο Π/μιο Kinki της Ιαπωνίας και δημιουργούνται βάσιμες ελπίδες για το ενδεχόμενο κλωνοποίησης του ανθρώπου. Όμως αν και είναι αυτή η πραγματικότητα πόρρω απέχει από το να δυνηθεί να χρησιμοποιηθεί ως παραγωγική διαδικασία με τη σημερινή στάθμη της χρησιμοποιούμενης τεχνολογίας, γι' αυτό και παραμένει μια εμπειρία της οποίας η σκοπιμότητα είναι προς διερεύνηση. Νομίζω τα πρώτα σημάδια για το πρόωπο γήρας της Doly δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικά.

Ένα στοιχείο το οποίο θεωρούμε ότι πρέπει να επισημάνουμε είναι ότι το γονιμοποιημένο από ενήλικο DNA ωάριο ερεθίστηκε με ηλεκτρικό παλμό προκειμένου να γίνει έναρξη της πολλαπλασιαστικής διαδικασίας του κατ' αυτόν τον τρόπο γονιμοποιημένου ωαρίου. (6)

Μαζί με τα πρώτα εργαστηριακά αποτελέσματα της μεθόδου της κλωνοποίησης, αν όχι πριν από αυτά αρχίζει να αντιμετωπίζεται το γεγονός και από την ηθική και φιλοσοφική του διάσταση με δυαδική τοποθέτηση.

Υπάρχουν οι υπέρμαχοι της κλωνοποίησης που κάνουν βέβαια διάκριση μεταξύ της κλωνοποίησης ζώων και της κλωνοποίησης του ανθρώπου, θεωρούντες την πρώτη ως επιτρεπόμενη και την δεύτερη υπό όρους επιτρεπόμενη. Οι ηθικοί όμως όροι που τίθενται χαρακτηρίζονται από την ωφελιμότητα του αποτελέσματος. □μως όσο και αν η

ηθική πράξη είναι ωφέλιμος είναι αναγκαίον για να έχει διαχρονική αξία να έχει ερείσματα ισχυρότερα, διότι το ωφέλιμον δεν είναι πάντοτε διαχρονικόν. Έτσι πιστεύεται ότι η κλωνοποίηση του ανθρώπινου εμβρύου και η επ' αυτού έρευνα μπορεί να προσφέρει γνώση για την επίλυση μιας σειράς ιατρικών προβλημάτων αφ' ενός ή να βοηθήσει πάσχοντας εις την αναπλήρωση πασχόντων οργάνων των ίδιων αλλά εδώ νομίζω στο όνομα μιας ωφελιμιστικής ηθικής παραγνωρίζεται η οντολογία των υπάρξεων. Βέβαια μπορεί να υπάρξει η ένσταση εάν είναι ή όχι οντότητα ο κλώνος σημείο εις το οποίο θέλω να πιστεύω ότι και ο ερευνητής θα τοποθετηθεί με βάση την υπαρξιακή του φιλοσοφική σκέψη. (7)

Υπάρχουν βέβαια και εκείνοι που απορρίπτουν ηθικά την κλωνοποίηση προβάλλοντας σειρά σκέψεων δια τον τρόπο χρησιμοποίησής της και των αναγκαιοτήτων τις οποίες θα προξενήσει ως και τις ενδεχόμενες κοινωνικές επιπτώσεις. (8)

Μια έρευνα του CNN το 1997 που έγινε σε 1005 ενήλικες Αμερικανούς και έχει όριο σφάλματος 3% έδειξε ότι:

89% πίστευαν ότι η ανθρώπινη κλωνοποίηση ήταν ηθικά απαράδεκτη,

66% πίστευαν ότι η κλωνοποίηση ζώων ήταν ηθικά απαράδεκτη,

69% φοβούνται την πιθανότητα κλωνοποίησης ανθρώπων,

74% πιστεύουν ότι η ανθρώπινη κλωνοποίηση είναι ενάντια προς το θέλημα του Θεού,

19% λένε ότι δεν είναι.

Εδώ θα ήθελα να σταθώ λίγο μέσα από τη δυνατότητα που έχω στη φυσιολογία της γονιμοποίησης και της κλωνοποίησης. Η γονιμοποίηση είναι η πρωταρχική πράξη της διαιώνισης ενός είδους. Συντελείται με την τήξη ενός ωαρίου και ενός σπερματοζωαρίου τα οποία είναι δύο πλήρη κύτταρα και τα οποία κατά την τήξη αλληλοπεριχωρούνται (ο όρος είναι δανεισμένος από τη θεολογία) για να συμπήξουν τον νέο οργανισμό μονοκύτταρο κατά την ώρα της σύντηξης, που αυτοδύναμα όμως και άμεσα αρχίζει την πολλαπλασιαστική του λειτουργία, αρχικά με τη σχάση για να προωθηθεί στη συνέχεια στη δημιουργία των βλαστικών κυττάρων και να ακολουθήσει η μορφοποίηση του πλήρους όντος.

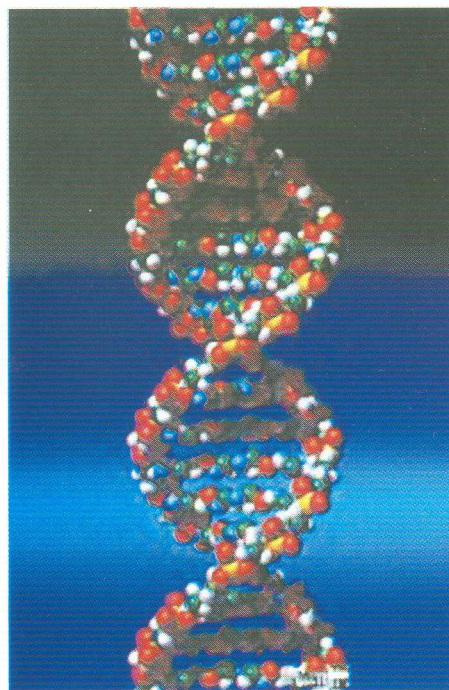
Στην κλωνοποίηση με ενήλικο D.N.A. χρησιμοποιούμε το θηλυκό αρχικό κύτταρο αλλά ήδη έχουμε αφαιρέσει τον πυρήνα του, που αντικαθίσταται από τον πυρήνα του σωματικού κυττάρου, το οποίο τεχνητά τοποθετούμε μέσα σ' αυτό. Αλλά και ο πυρήνας του σωματικού κυττάρου είναι μέρος του κυττάρου δότη. Επομένως έχουμε δύο μέρη, που στην πραγματικότητα δεν αποτελούν ολόκληρες αυτού από το οποίο ελήφθησαν, όπως εις την γονιμοποίησιν. Μήπως δια τον λόγον αυτόν και η τήξη τους χρειάζεται την παρέμβαση του ηλεκτρικού παλμού δια να αρχίσει η λειτουργία του πολλαπλασιασμού όπως αναφέρεται στην τεχνική της Doly; Νομίζω είναι ένα

πρόβλημα προς έρευνα, εάν όντως επιθυμεί ο άνθρωπος να παρεμβαίνει στην τάξη του κόσμου, χωρίς να υπάρχει κίνδυνος να την ανατρέψει. Αλλά και εις την έρευνα του γενετικού υλικού, η οποία όντως έχει προχωρήσει υπερβαλόντως έχομε να κάνομε τις ακόλουθες σκέψεις. Η έρευνα προσπελαύνει κα καθιστά αντικείμενο της εμπειρίας μας τη δομή των συναποτελούντων τη μάζα της γενετικής ύλης επί μέρους στοιχείων και εξικνείται και εις τους μηχανισμούς αλληλεπιδράσεως αυτών, όμως δεν νομίζω ότι αγγίζει αυτό τούτο το μυστήριο της ζωής. Επιπρόσθετα εμφανίζει μια πολλαπλότητα που γίνεται απαγορευτική για ολοκληρωτική εμπειρία. Ευελπιστούν οι ερευνητές ότι σε σύντομο χρόνο θα έχουν χαρτογραφήσει τα εκατό χιλιάδες περίπου γονίδια του ανθρώπινου D.N.A. αλλά εν ταυτώ έχομε προσδιορίσει ότι αυτά δρουν σε τριπλές ομάδες αλληλοσυμπληρούμενες και επομένως υφίσταται άπειρος αριθμός εφαρμογών για τον οποίο αδυνατούν να συλλάβουν εμπειρικά την κατάστασή του. Και ίσως αυτό να το αντιπαρήρχετο ακόμα και ο στοχαστής αν δεν συνέβαινε πρακτικά να έχομε εφαρμογές μετά από μια πρώτη εμπειρία πριν έχομε ολοκληρωμένη γνώση των ενδεχομένων παρατηρήσεων.

«Βιώνουμε λοιπόν σήμερα, την εκ πρώτης όψεως παράλογη βιασύνη της βιομηχανίας να ρίχνει στην αγορά συνεχώς μεγαλύτερη ποικιλία καινοτομικών προϊόντων, για τα οποία ούτε οι επιστήμονες γνωρίζουν κάθε φορά αρκετά, ούτε βέβαια η κοινωνία έχει ενημερωθεί για τους τρόπους και τα όρια της αβλαβούς χρήσεως των, γράφει σε άρθρο του ο Ν-Η Γάγγας με τίτλο: “ Η πορεία προς τον 21^ο αιώνα μπροστά σ’ ένα φράγμα”». *(9)

Νομίζω η ιστορία της φαρμακολογίας αναλογικώς μας προσφέρει παραδείγματα εφαρμογών, αι οποίαι όχι μόνον εγκαταλείφθησαν αλλά και απαγορεύθησαν ως υπαίτιοι ανωφελών αποτελεσμάτων (π.χ. Novalgin). Η δύναμη της ανθρώπινης οντότητας να εξέρχεται από τον εαυτό της και να προσεγγίζει τον περιβάλλοντα χώρο και η δυνατότητα νοητικής επεξεργασίας των οικειουμένων προσλήψεων διεμόρφωσε την γενικά παραδεκτή αντίληψη περί ζωντανής ύλης η οποία προσδιορίζεται από κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όπως η ικανότητα μεταδόσεως των γενετικών πληροφοριών, της αναπαραγωγής και του μεταβολισμού, την αντίδραση στο περιβάλλον και την κίνηση. (10)

Επεσήμανε δηλαδή μια σειρά φαινομένων τα οποία προσδιορίζουν την ιδιότητα της ζωντανής ύλης αλλά δεν προσδιορίζουν αυτήν καθ’ εαυτήν την πραγματικότητα της ζωής. Ακόμη δε πιο πέρα με βάση την δυνατότητα του ανθρώπου να παρατηρή και να επεξεργάζεται τα δεδομένα των παρατηρήσεων μέσα εις την ζωντανή ύλη διεμόρφωσε τάξεις ζωντανών όντων για να φθάσει εις την τάξιν του ανθρώπου ως του τελειότερου εμβίου όντος, το οποίον όμως περιλαμβάνει μια σειρά ιδιοτήτων, των οποίων οι ενέργειες εμφανίζονται, όμως η υπαίτιος

αυτών αιτία δεν ψηλαφείται. Ίσως εδώ να εγερθεί η αντίρρησης δεν ψηλαφείται προς το παρόν, μετά μάλιστα την τεχνολογική έκρηξη των τελευταίων χρόνων, όμως η προσωπική θέσις μας είναι ότι δεν προσδοκούμε να ψηλαφηθούν ούτε και εις το μέλλον εγγύτερο ή απώτερο. Και είναι μεν αλήθεια ότι μια τέτοια θέση δεν μοιάζει να έχη επιστημονική θεμελίωση αλλά μια δογματική στάση απέναντι στην υπαρξιακή πραγματικότητα του ανθρώπου και την υπαρκτική παρουσία του κόσμου, όμως είναι αναγκαία για να καλύψει την υπερβατική δυνατότητα του ποιητικού αιτίου της ζωής, ως πραγματικότητας και όχι ως λειτουργίας.

Η αρχή της αιτιοκρατίας, γενικά παραδεκτή, απαιτεί αρχικό αίτιο υπερβατικό, ανενδεές, και αυθύπαρκτο

μορφοποιούμενο σε σημείο αναφοράς μέσω του οποίου ερμηνεύονται τα δρώμενα εν τω κόσμω. Μια τέτοια όμως απαίτηση προσδίδει μεθεκτική ενέργεια από το αίτιο προς το αιτιατό. Αυτή η θέση αποτελεί κοινό τόπο όλων των θρησκευμάτων τα οποία εκφράζουν τις διάφορες βαθμίδες κατακτήσεως και προσπελάσεως της ανθρώπινης νόησης στην μοναδική αλήθεια που αποτυπώνει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης εις την πρώτην πρότασιν του Ευαγγελίου Του «Εν αρχή ην ο Λόγος και ο Λόγος ην προς τον Θεόν και Θεός ην ο Λόγος». (11)

Κατά την χριστιανική κοσμογονία ο άνθρωπος είναι η κορωνίδα της δημιουργίας για την οποία ο Δημιουργός επεδείξατο ιδιαίτεran φροντίδα και εν ταυτώ μετέδωσε εις αυτόν την εικόνα Του και την δυνατότητα της προς Αυτόν ομοιώσεώς του. Θα αποτολμούσα να πω ότι η εμπειρία της κλωνοποίησης προσέφερε εμπειρική γνώση στον άνθρωπο της δυνητικής μετοχής του ως όντος εις την Θείαν ενέργειαν θεωρούμενος κλώνος του δημιουργού του που παραμένει τέτοιος δυνάμει του αυτεξουσίου του. Έχει την ευλογία του Θεού να κυριαρχή στον κόσμον και βάσει αυτού του δώρου να τον ερευνά σε όλον του το εύρος και το βάθος, όμως η προσπάθειά του να παρέμβη στο μυστήριο της ζωής αποτελεί ύβριν υπερβαίνουσα τα όρια της ύπαρξής του. Η ζωή για μένα είναι αυθύπαρκτη και δεν είναι αποτέλεσμα τυχαίας ή αρμονικής τήξης κάποιων στοιχείων. Η δομή των στοιχείων της και η Νομοτελειακή λειτουργία τους αποτελούν απλώς την έκφρασή της και όχι την οντολογία της. Είναι επομένως μια πραγματικότητα μέσα στην τάξη του κόσμου.

Σε ένα Κινεζικό κείμενο το 81 π.Χ. δοσμένο στα Ελληνικά από τον Χρ. Καφτεράνη διάβασα «□ποιοι

επιχειρεί να πάει πιο γρήγορα από τη φύση και θέλει να επιταχύνει το ρυθμό της είναι ανόητος. Για παράδειγμα, κάποιος στενοχωριόταν που το σιτάρι δεν μεγάλωνε γρήγορα και πήγε και τράβηξε τα στάχυα. Γυρίζοντας στο σπίτι είπε: “Σήμερα κουράστηκα πολύ. Βοήθησα τα στάχυα να μεγαλώσουν”. Οι γιοι του έτρεξαν να δουν τη δουλειά του και βρήκαν τα στάχυα μαραμένα». (12) Και αν είναι ανόητος στη προσπάθεια να επιταχύνει τους ρυθμούς της φύσης ο άνθρωπος τι είναι άραγε όταν προσπαθεί να την αλλάξει;

Στη Γένεση της Π.Δ. διαβάζουμε «Και έλαβε ο Θεός τον άνθρωπον, ον έπλασε, και έθετο αυτόν εν τω παραδείσω της τρυφής, εργάζεσθαι αυτόν και φυλάσσειν. Και ενετείλατο Κύριος ο Θεός τω Αδάμ λέγων· από παντός ξύλου του εν τω παραδείσω βρώσει φαγή, από δε του ξύλου του γινώσκειν καλόν και πονηρόν, ου φάγεσθαι απ’ αυτού η δ’ αν ημέρα φάγητε απ’ αυτού, θανάτω αποθανείσθε». (13)

Στο χωρίο αυτό επισημαίνω δύο φράσεις «έθετο.....εργάζεσθαι και φυλάσσειν» και «από του ξύλου του γινώσκειν καλόν και πονηρόν ου φάγεσθαι απ’ αυτού.» Γιατί στην πρώτη βρίσκω την επί του κόσμου κυριαρχία του ανθρώπου και του δικαιώματός του να τον οικειωθεί στη δε δεύτερη προσδιορίζεται σαν κτίσμα μέσα σε ένα όριο για να διακρίνεται το κτίσμα από τον κτίστη του.

Γι’ αυτό θα καταλήξω με μια αφοριστική πρόταση. Άνθρωπε εμβάθυνε όσο μπορείς περισσότερο στη γνώση του κόσμου, ψηλάφισε την σοφία του Δημιουργού μην αποτολμήσεις μόνο τη δημιουργία. Η ύβρις θα είναι μεγάλη και το τίμημα βαρύ, γιατί τίποτε δεν μπορεί να ξεπεράσει τον εαυτό του.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) Με τον όρο υπονοώ την διδαχή της πίστης ως μαρτυρίας.
- (2) Rainer Maria Rilke, Γράμματα σ’ ένα νέο ποιητή. Μετάφραση Μάριου Πλωρίτη. Εκδ. ΙΚΑΡΟΣ ΙΑ’ έκδοση σελ. 67.
- (3) Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ειδικές Μορφωτικές Εκδηλώσεις, Η Θεωρία της Εξελίξεως Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994, σελ. 2
- (4) Αυτόθι σελ.7.
- (5) Μίλτος Τύπας, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ειδικές Μορφωτικές Εκδηλώσεις, Η Θεωρία της Εξελίξεως Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994, σελ. 16.
- (6) Τις πληροφορίες για την κλωνοποίηση πήραμε από το διαδίκτυο και ευχαριστούμε θερμά τον δ/ντή της Νεφρολογικής Κλινικής του Νοσοκομείου Χατζηκώστα κ. Μιχάλη Παππά για τη μεταφορά τους στην Ελληνική γλώσσα.
- (7) Παράβαλε θέση του Καθηγητή Μ. Τύπα που αναφέρεται στη σελ. 2 του παρόντος άρθρου.
- (8) Βλέπε άρθρο Why We Should Ban Human Cloning, The New England Journal of Medicine, July 9 1998, Volume 339, N. 2.
- (9) Περιοδικό του Παν/μίου Ιωαννίνων “Ιρις”, Τεύχος 6^{ον}, σελ. 9, Μάιος - Οκτώβριος 1999.
- (10) Πρβλ. άρθρο Σέκερη, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ειδικές Μορφωτικές Εκδηλώσεις, Η Θεωρία της Εξελίξεως Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1994, σελ. 3.
- (11) Ιωαν.Α.1.
- (12) Χρ. Καφτεράνη “Άλας και Σίδηρος” σελ. 48, έκδοση Ζαχαρόπουλου.
- (13) Γεν. Β 15-17.

Πρόταση για τη δημιουργία Τμήματος Ελευθέρων Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Π. Α. Ασημακόπουλος
Καθηγητής του Τμήματος Φυσικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η έναρξη του νέου ακαδημαϊκού έτους, με την εισαγωγή χιλίων περίπου νέων φοιτητών στο Πανεπιστήμιό μας, έφερε για μια ακόμη φορά στο προσκήνιο ένα δράμα που παίζεται σε βάρος της Ελληνικής νεολαίας κάθε χρόνο. Αρκούσε κανείς, κατά την τελευταία εβδομάδα του Σεπτεμβρίου, να βρεθεί στους χώρους εγγραφής των πρωτοετών φοιτητών για να διαπιστώσει τη μελαγχολία, την κατήφεια ή, στην καλύτερη περίπτωση, την αδιαφορία, με την οποία τα «πρωτάκια» αντιμετώπιζαν την έναρξη της ακαδημαϊκής τους ζωής. Η ατμόσφαιρα θύμιζε περισσότερο την κατάταξη κληρωτών σε στρατιωτική μονάδα, όπου κάθε νεοσύλλεκτος αναλογίζεται ότι έχει μπροστά του δύο χρόνια ανίας για να εκπληρώσει μια αναπόφευκτη υποχρέωση. Δεν είχε τίποτε από την ατμόσφαιρα γιορτής, τίποτε από το αίσθημα αισιοδοξίας και κεφιού, που απαντά κανείς σε ανάλογες στιγμές σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Νέοι και νέες, στην ηλικία των 18 ετών, μετέρχονταν τη γραφειοκρατία της εγγραφής με μια στωικότητα, σαν να ακολουθούσαν ένα μονόδρομο που είχε καθορίσει η μοίρα τους.

Η ζοφερή εικόνα που μόλις περιγράψαμε δεν αποτελεί παρά τη δεύτερη πράξη ενός δράματος που έχει αρχίσει οκτώ μήνες πριν. Η πρώτη πράξη έχει παιχτεί κατά το μήνα Φεβρουάριο, όταν ο νέος ή η νέα βρισκόταν ακόμη στην τελευταία τάξη του Λυκείου. Καλό όμως είναι να πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Το Ελληνικό σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Το σύστημα επιλογής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που ισχύει σήμερα στη χώρα μας είναι καθαρά Ελληνική εφεύρεση και εφαρμόζεται μόνο στην Ελλάδα. Το σύστημα προήλθε από τη διαπίστωση ότι για κάθε διαθέσιμη θέση στα Ανώτατα και Ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα υπήρχαν περίπου τρεις υποψήφιοι και κύριος στόχος των εφευρετών του ήταν η εξασφάλιση της διαφάνειας και της αντικει-

μενικότητας στην επιλογή αυτών που θα τις καταλάβουν. Ο στόχος αυτός έχει ομολογουμένως επιτευχθεί. Οι νέοι και οι νέες που σπουδάζουν σήμερα στα Πανεπιστήμια της χώρας έχουν επιλεγεί αποκλειστικά μέσα από τους ψυχρούς, μηχανιστικούς κανόνες του συστήματος. Λαθροχειρίες, «μέσα» και εισαγωγή «από το παράθυρο» δεν υπάρχουν. Ο στόχος όμως έχει επιτευχθεί έναντι ενός δυσβάστακτου τιμήματος: έχουμε κάνει τα παιδιά μας δυστυχή. Ας δούμε όμως πως επιτυγχάνεται τούτο. Η όλη ιστορία αρχίζει στην τελευταία τάξη του Λυκείου, κατά το μήνα Φεβρουάριο, όταν κάθε μαθητής καλείται να συμπληρώσει το περίφημο «μηχανογραφικό έντυπο». Στην ουσία, το έγγραφο αυτό θέτει στον νέο ή τη νέα, στην τρυφερή ηλικία των δεκαεπτά ετών, το αμείλικτο ερώτημα: «Παιδί μου, τι θέλεις να γίνεις; Τι θέλεις να κάνεις στο υπόλοιπο της ζωής σου;» Το ερώτημα αυτό, με επιστράτευση οποιωνδήποτε προσλαμβανουσών παραστάσεων διαθέτει ο μαθητής, πρέπει να απαντηθεί μέσω στενά προδιαγεγραμμένων προτύπων: δικηγόρος, γιατρός, αρχιτέκτονας, κλ.π.

Αλλά το ερώτημα δεν σταματά στο σημείο αυτό. Ακολουθεί αμέσως η επόμενη ερώτηση: «Αν δεν μπορέσεις να γίνεις γιατρός (αν στις εισαγωγικές εξετάσεις του Ιουνίου δεν γράψεις αρκετά καλά, ώστε να μπεις σε Ιατρική Σχολή), τι άλλο θα ήθελες να κάνεις στο υπόλοιπο της ζωής σου;» Και η ερώτηση αυτή επαναλαμβάνεται εξήντα φορές! Θα ήθελα κάποιος να μου πει, πως ένα παιδί δεκαεπτά ετών ιεραρχεί «τι θέλει να κάνει στο υπόλοιπο της ζωής του» μεταξύ τριακοστής πέμπτης και τριακοστής έκτης επιλογής... Σημειώνεται ότι όλες οι επιλογές του μαθητή οριοθετούνται σε στενά, σαφώς προδιαγεγραμμένα πλαίσια: Αρχαιολόγος, Θεολόγος, Μαθηματικός, Χημικός Τροφίμων, Ψυκτικός, Αισθητικός, κλ.π.

Κατά το μήνα Ιούνιο του ίδιου έτους, ο συντάκτης του μηχανογραφικού εντύπου προσέρχεται στις Πανελλήνιες Εξετάσεις. Γράφει, ότι γράφει, και στη

συνέχεια η βαθμολογία του εισάγεται σε ένα πολύπλοκο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, το οποίο τον τοποθετεί, με βάση τις προτιμήσεις του σε μια από τις επιλογές του. Εκτιμάται ότι μόνο το 10 - 15 % των υποψηφίων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επιτυγχάνουν να εισαχθούν σε Σχολές της πρώτης τους επιλογής. Έτσι δημιουργείται μια στρατιά δυστυχισμένων νέων που αναγκάζονται να σπουδάσουν και να ακολουθήσουν στη συνέχεια μια σταδιοδρομία για την οποία δεν είχαν ποτέ καμιά επιθυμία ή έφεση (χημικοί που ήθελαν να γίνουν γιατροί, μαθηματικοί που ήθελαν να γίνουν μηχανικοί και θεολόγοι που ήθελαν να γίνουν αρχαιολόγοι).

Η τρίτη πράξη του δράματος παίζεται πλέον μέσα στο χώρο του Πανεπιστημίου. Κατά τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, κάθε Οκτώβριο αντιμετωπίζω στο αμφιθέατρο εκατόν είκοσι περίπου πρωτοετείς φοιτητές, στους οποίους προσπαθώ να διδάξω το μάθημα της Γενικής Φυσικής. Κάθε χρόνο, πολύ γρήγορα καταλήγω με βεβαιότητα στην ίδια διαπίστωση. Από τους εκατόν είκοσι πρωτοετείς που μου έχει εμπιστευτεί το Τμήμα, είναι ζήτημα αν είκοσι με τριάντα θέλουν πραγματικά να γίνουν φυσικοί. Οι υπόλοιποι, είτε ήθελαν να γίνουν κάτι άλλο (μηχανικοί, ναυπηγοί, να σπουδάσουν πληροφορική) ή δεν είχαν σαφή ιδέα σχετικά με το τι ήθελαν να σπουδάσουν και συμπλήρωσαν το μηχανογραφικό έντυπο όπως, όπως, επειδή τους επιβλήθηκε. Και εδώ αρχίζουν τα προβλήματα... Χωρίς το ενδιαφέρον γι' αυτό που σπουδάζουν, δεν παρακολουθούν τα μαθήματα, αναβάλλουν τη μελέτη και βεβαίως όταν έλθει η ώρα της κρίσης, η εξεταστική περίοδος, αποτυγχάνουν. Τις παρενέργειες που ακολουθούν τις έχουμε ζήσει όλοι. Το αίσθημα ότι «κάτι δεν πάει καλά» που διακατέχει την πλειονότητα των φοιτητών προσπαθεί να βρει την αιτιολόγησή του αλλού. Φταιει το αναχρονιστικό πρόγραμμα, η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής, οι συνθήκες διαβίωσης, κλ.π. Ενώ πηγή του όλου προβλήματος - και της δυστυχίας των φοιτητών - είναι ότι τους έχει επιβληθεί να σπουδάσουν κάτι, το οποίο δεν θέλουν να σπουδάσουν.

Τι οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε σήμερα προέρχεται από το μεγάλο άνοιγμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού, χωρίς ανάλογη προσαρμογή της φυσιογνωμίας του Πανεπιστημίου. Κατά την προπολεμική και αμέσως μεταπολεμική περίοδο, στην Ελλάδα υπήρχαν δύο μόνο Πανεπιστήμια (των Αθηνών και μετά τον πόλεμο της Θεσσαλονίκης), το Μετσόβειο Πολυτεχνείο και μερικά μικρά Ανώτατα Ιδρύματα με μια Σχολή, κατά το πρότυπο των *Grands Ecoles* της Γαλλίας (Πάντειος, Ανωτάτη Εμπορική, κ.λπ.). Μικρός σε σχέση με τον πληθυσμό ήταν και ο αριθμός των φοιτητών. Για τους περισσότερους Έλληνες, οι σπουδές σταματούσαν με το δίπλωμα του Εξατάξιου Γυμνασίου και απόφοιτοι του Γυμνασίου στελέχωναν τις Δημόσιες Υπηρεσίες, τις

Τράπεζες και τις διευθύνσεις των επιχειρήσεων. Τα Ανώτατα Ιδρύματα είχαν στόχο να παραγάγουν τους επιστήμονες που λόγω επαγγέλματος χρειαζόνταν περαιτέρω γνώσεις και εξειδίκευση (γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί, κ.λπ.) ή καθηγητές της Μέσης Εκπαίδευσης.

Το σύστημα αυτό της εκπαίδευσης στην Ελλάδα ήταν απόρροια του βιοτικού επιπέδου της χώρας. Η φτωχή Ελλάδα του μεσοπολέμου και η τραυματισμένη μεταπολεμική Ελλάδα, δεν άντεχε στην πολυτέλεια να διατηρεί τα παιδιά της στην εκπαιδευτική διαδικασία για μακρύ χρονικό διάστημα. Τα παιδιά έπρεπε να βγουν νωρίς στο μεροκάματο για να βγάλουν το ψωμί τους και το ψωμί της οικογένειάς τους. Συν τω χρόνω όμως το βιοτικό μας επίπεδο ανέβηκε και η κοινωνία μας διαπίστωσε ότι είχε τους πόρους για να προσφέρει στα παιδιά της περισσότερη μόρφωση. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του 1960 καθιερώνεται η υποχρεωτική φοίτηση στο σχολείο μέχρι την Τρίτη τάξη του Γυμνασίου, όλο και περισσότερα ελληνόπουλα τελειώνουν το Εξατάξιο Γυμνάσιο και αυξάνει η ζήτηση για ανώτερες σπουδές. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 πραγματοποιείται στη χώρα μας η μεγάλη έκρηξη στην Ανώτατη Παιδεία με την ίδρυση των νέων περιφερειακών Πανεπιστημίων, νέων Σχολών στα ήδη υπάρχοντα και τη δημιουργία Σχολών Ανώτερης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Ο φοιτητικός πληθυσμός αυξάνει δραματικά, αλλά συντελείται ένα σοβαρό σφάλμα: *Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο παραμένει προσκολλημένο στα προπολεμικά πρότυπα*. Τα νέα Πανεπιστήμια ιδρύονται κατ' εικόνα και ομοίωση των παλαιών, ενώ τα παλαιά απλώς διογκώνουν τον αριθμό των φοιτητών που δέχονται στις ήδη υπάρχουσες Σχολές. Εξακολουθεί η αυστηρή περιχαράκωση των σπουδών σε στενά περιθώρια. Για να σπουδάσεις στο Πανεπιστήμιο, πρέπει να σπουδάσεις «κάτι» - ιατρική, νομική, αρχιτεκτονική. Για να πάρεις Πανεπιστημιακό πτυχίο, πρέπει να γίνεις «κάτι» - φιλόλογος, μηχανικός, θεολόγος. Παρ' όλο ότι η Ανώτατη Παιδεία γίνεται μαζικότερη, το αγαθό που προσφέρει δεν ανταποκρίνεται πλέον στις απαιτήσεις της πελατείας της.

Η νέα κατάσταση στην Ανώτατη Παιδεία έχει στο μεταξύ περαιτέρω επιδεινωθεί λόγω δύο παραγόντων. Ο πρώτος είναι η διόγκωση από τις εκάστοτε κυβερνήσεις (μια εύκολη λύση για την αύξηση του αριθμού των εισαγομένων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση) των λεγόμενων «φτηνών» Σχολών (Μαθηματική, Φιλοσοφική, Θεολογία, κ.ά) όπου απαιτούμενη υποδομή είναι απλώς μια αίθουσα διδασκαλίας και ένας καθηγητής, σε βάρος των «ακριβών» Σχολών (Ιατρική, Πολυτεχνικές, κ.ά) που απαιτούν σοβαρή υλικοτεχνική υποδομή. Έτσι, έχουν δημιουργηθεί οι στρατίες των Μαθηματικών, Φιλολόγων και Θεολόγων που διαθέτουν δεξιότητες με πολύ μικρή ζήτηση στην αγορά εργασίας. Ο δεύτερος παράγοντας είναι η αφαίρεση του δικαιώματος από τα Ανώτατα Ιδρύματα να επιλέγουν τα ίδια τους φοιτητές τους και η εισαγωγή του θεσμού

των Πανελληνίων Εξετάσεων, με τα επακόλουθα που αναλύθηκαν προηγουμένως.

Η προσαρμογή της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης στις σύγχρονες απαιτήσεις

Η Ελλάδα διαθέτει σήμερα, σε σχέση με τον πληθυσμό της, το μικρότερο ποσοστό φοιτητών και επιστημόνων στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή σε σύγκριση με τις άλλες βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες. Ο μύθος που κυκλοφορεί ευρέως περί «ανέργων επιστημόνων» δεν είναι τίποτε άλλο παρά... μύθος. Η φαινομενική ανεργία των Ελλήνων επιστημόνων οφείλεται σε δύο κυρίως παράγοντες. Ο πρώτος είναι ότι, όπως ήδη αναφέρθηκε, πολλοί απόφοιτοι των Πανεπιστημίων μας έχουν υποχρεωθεί από το σύστημα να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες με πολύ μικρή ζήτηση στην αγορά εργασίας. Ο δεύτερος, είναι ότι στη σύγχρονη Ελληνική κοινωνία έχουμε διατηρήσει χαμηλές προδιαγραφές εργασίας. Ακόμη και σήμερα, οι θέσεις που προκηρύσσονται για τη στελέχωση Δημοσίων Υπηρεσιών, Τραπεζών, Νοσοκομείων, κ.ά. απευθύνονται σε αποφοίτους Μέσης Εκπαίδευσης, ενώ οι αντίστοιχες θέσεις στις προηγμένες χώρες απαιτούν Πανεπιστημιακή μόρφωση. Είναι βέβαιο ότι αν αναβαθμίζαμε τις προδιαγραφές για θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, οι Έλληνες επιστήμονες δεν θα επαρκούσαν.

Είναι προφανές ότι αν θέλουμε να πλησιάσουμε το επίπεδο των λοιπών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ελλάδα πρέπει να ανοίξει τις πύλες της σε ακόμη μεγαλύτερο φάσμα του πληθυσμού, τόσο σε απόλυτους αριθμούς, όσο και σε ηλικίες. Η Ελληνική κοινωνία, ιδιαίτερα με την αρωγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέτει σήμερα τους πόρους για να διατηρήσει τα παιδιά της στην εκπαιδευτική διαδικασία μέχρι την ηλικία των είκοσι ενός ή είκοσι δύο ετών, αλλά και να προσφέρει μόρφωση Πανεπιστημιακού επιπέδου σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που θέλουν να αποκτήσουν νέες γνώσεις και δεξιότητες. *Το σύστημα Ανώτατης Εκπαίδευσης στη χώρα μας όμως θα πρέπει να εκσυγχρονιστεί για να αντιμετωπίσει τις πραγματικές ανάγκες των καιρών - ιδιαίτερα τις ανάγκες της μαζικής εκπαίδευσης.*

Κατά τη γνώμη μου, η λύση για την αποτελμάτωση της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης δεν βρίσκεται μακριά. Ούτε χρειάζεται να εφεύρουμε για μια ακόμη φορά τον τροχό. Η λύση βρίσκεται σε ένα θεσμό που εφαρμόζεται σήμερα ευρέως σε όλες τις προηγμένες χώρες με μεγάλη επιτυχία: στο θεσμό των *Ελεύθερων Πανεπιστημιακών Σπουδών*.

Τι είναι Ελεύθερες Πανεπιστημιακές Σπουδές και σε ποιον απευθύνονται

Οι Ελεύθερες Πανεπιστημιακές Σπουδές, που στις αγγλοσαξονικές χώρες απαντώνται με την ονομασία *Liberal Studies*, είναι ένα τετραετές πρόγραμμα που παρέχει στον νέο ή τη νέα μία όσο το δυνατόν πλέον ολοκληρωμένη μόρφωση, Πανεπιστημιακού

επιπέδου, από τα Ανθρωπιστικά Γράμματα, τις Θετικές Επιστήμες, τις Κοινωνικές Επιστήμες και την Τέχνη. Ο κύκλος Ελεύθερων Πανεπιστημιακών Σπουδών οδηγεί σε πτυχίο, καθ' όλα ισότιμο προς αυτό που χορηγούν τα εξειδικευμένα Τμήματα του Πανεπιστημίου. Παρέχει στον κάτοχό του όλα τα δικαιώματα που έχουν σήμερα οι πτυχιούχοι για πρόσληψη στο Δημόσιο, στελέχωση επιχειρήσεων και υπηρεσιών, καθώς και τα εργαλεία για την αποτελεσματική και ανταγωνιστική σταδιοδρομία του στο εμπόριο, στη βιοτεχνία ή σε ελεύθερο επάγγελμα. Το πτυχίο Ελεύθερων Πανεπιστημιακών Σπουδών παρέχει ακόμη τη δυνατότητα εγγραφής σε επαγγελματικές Σχολές (Νομική, Ιατρική), άλλα εξειδικευμένα Τμήματα Σχολών (Χημείας, Πληροφορικής, Ιστορίας, κλ.π.) ή στις Στρατιωτικές Σχολές, σε κάποιο προχωρημένο στάδιο (π.χ. στο δεύτερο ή τρίτο έτος), μετά από κατατακτήριες διαδικασίες και με κριτήρια που μπορούν να θεσπίσουν οι επί μέρους Σχολές.

Το Πρόγραμμα απευθύνεται στις στρατιές των νέων της Ελλάδας που κάθε χρόνο μένουν εκτός Πανεπιστημίου ή λόγω του υφιστάμενου συστήματος επιλογής υποχρεώνονται να σπουδάσουν μια επιστήμη για την οποία δεν έχουν κανένα ενδιαφέρον. Όπως ήδη αναφέρθηκε, εκτιμάται ότι στην τελευταία κατηγορία βρίσκεται το 85% περίπου των υποψηφίων στις Γενικές Εισιτήριες Εξετάσεις κάθε χρόνο.

Γενικά οι κατηγορίες των νέων που θα μπορούσαν (και ενδεχομένως θα έπρεπε) να παρακολουθήσουν ένα Πρόγραμμα Ελεύθερων Πανεπιστημιακών Σπουδών είναι δυνατόν να σκιαγραφηθούν ως εξής:

1. Νέοι που στην ηλικία των 17 ετών δεν έχουν ακόμη διαμορφώσει σαφή άποψη για το τι θέλουν να κάνουν στο υπόλοιπο της ζωής τους. Ορισμένοι από αυτούς, αφού αποκτήσουν μια πρώτη γεύση από τους διάφορους τομείς γνώσης μέσα στο Πανεπιστήμιο, είναι δυνατόν να ακολουθήσουν στη συνέχεια μια συγκεκριμένη επιστήμη. Άλλοι μπορεί να σταδιοδρομήσουν επιτυχώς με εφόδιο την γενική Πανεπιστημιακή τους μόρφωση.
2. Νέοι που στην ηλικία των 17 ετών έχουν μεν συνειδητά επιλέξει την επιστήμη που θέλουν να ακολουθήσουν (π.χ. θέλουν να γίνουν γιατροί ή νομικοί) αλλά, κατά την αποφοίτησή τους από το Λύκειο, δεν είναι έτοιμοι να διεκδικήσουν μια θέση στις αντίστοιχες Σχολές μέσω εισιτηρίων εξετάσεων. Αντί να αναλώσουν χρόνο και χρήματα στην παραπαιδεία, οι νέοι αυτοί μπορούν μέσω του Προγράμματος Ελεύθερων Πανεπιστημιακών Σπουδών να προετοιμαστούν κατάλληλα ώστε, μετά την απόκτηση του πτυχίου τους να συνεχίσουν μέσω κατατακτήριων διαδικασιών στη Σχολή της επιλογής τους. Ο χρόνος που θα απαιτηθεί για τη διαδικασία αυτή θα είναι περίπου ο ίδιος, αλλά θα

αναλωθεί πολύ πιο προσοδοφόρα μέσα στο Πανεπιστήμιο παρά στο φροντιστήριο.

3. Νέοι που στην ηλικία των 17 ετών έχουν συνειδητά επιλέξει να μην ακολουθήσουν καμιά εξειδικευμένη επιστήμη. Είναι οι νέοι που απλώς θέλουν να συνεχίσουν τη βιοτεχνία του πατέρα τους, οι νέοι και οι νέες που θα στελεχώσουν τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, Τράπεζες και δημόσιες επιχειρήσεις, οι νέοι και οι νέες που θέλουν να σταδιοδρομήσουν στο Διπλωματικό Σώμα, οι μελλοντικοί αγρότες, κ.α. Τέλος, στη σημερινή κοινωνική δομή της Ελλάδας, είναι οι νέες που απλώς θέλουν να ασχοληθούν με την μελλοντική τους οικογένεια και να γίνουν καλές σύζυγοι και μητέρες.

Σε μια ιδιαίτερη κατηγορία νέων προς τους οποίους απευθύνεται το Πρόγραμμα Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών θα μπορούσαμε να κατατάξουμε και τους μέλλοντες πολιτικούς.

Πιλοτικό πρόγραμμα Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πριν από περίπου ένα έτος, ο Πρύτανης, καθηγητής Χ. Μασσαλάς, συγκρότησε μια επιτροπή, αποτελούμενη από τον καθηγητή της Ιατρικής Σχολής Π. Σουκάκο, την καθηγήτρια της Φιλοσοφικής Σχολής Α. Συνοδινού και τον υπογράφωντα τω παρόν, με σκοπό τη διερεύνηση της δυνατότητας δημιουργίας ενός πιλοτικού προγράμματος Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ένα μεγάλο μέρος των όσων παρατίθενται εδώ προέρχονται από την πρόταση που παρέδωσε η εν λόγω επιτροπή στον Πρύτανη. Κύριο συμπέρασμα της επιτροπής ήταν ότι το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων διαθέτει την υποδομή για την άμεση εφαρμογή ενός προγράμματος Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών. Ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης παραπέμπεται στην έκθεση της επιτροπής για τις λεπτομέρειες, πιστεύω όμως ότι είναι χρήσιμη η παράθεση με συντομία των κυριότερων σημείων της πρότασης.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Το Πρόγραμμα Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών θα είναι τετραετούς φοίτησης, ήτοι οκτώ ακαδημαϊκών εξαμήνων. Σύμφωνα με τα κρατούμενα στα λοιπά Τμήματα του Πανεπιστημίου, ο φόρτος εργασίας θα είναι κατά μέσον όρο τέσσερα ή πέντε μαθήματα ανά εξάμηνο (ανάλογα με τις ώρες διδασκαλίας ανά εβδομάδα κάθε μαθήματος), ήτοι για την απόκτηση του πτυχίου ο φοιτητής θα πρέπει να παρακολουθήσει επιτυχώς ένα σύνολο 36 κατά μέσον όρο μαθημάτων.

Τα μαθήματα αυτά θα προέρχονται από τις εξής κατηγορίες γνωστικών πεδίων:

- I. Ανθρωπιστικά Γράμματα (Κλασική Φιλολογία, Λογοτεχνία, Ιστορία, Αρχαιολογία, κ.α.).

- II. Κοινωνικές Επιστήμες (Οικονομικά, Κοινωνιολογία, Ανθρωπολογία, Ψυχολογία, κ.α.).
- III. Θετικές Επιστήμες και Επιστήμες Υγείας (Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Ιατρική, κ.α.).
- IV. Τέχνες (Ιστορία της Τέχνης, Θέατρο, Μουσική, Εικαστικά, κ.α.).
- V. Ξένες Γλώσσες.

Με ευθύνη των Τμημάτων που θεραπεύουν γνωστικά αντικείμενα των προηγούμενων κατηγοριών θα δημιουργηθεί ένας κατάλογος με μαθήματα, κατά κανόνα εισαγωγικά στη συγκεκριμένη επιστήμη, που, κατά την κρίση των Τμημάτων, θα μπορεί να παρακολουθήσει ένας φοιτητής του Προγράμματος Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών.

Τα μαθήματα αυτά θα είναι είτε μαθήματα που ήδη προσφέρονται στους φοιτητές του Τμήματος, οπότε μπορεί να υπάρξει συνδιδασκαλία, ή μαθήματα ειδικά διαμορφωμένα για τους φοιτητές του Προγράμματος Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών. Για τη διαμόρφωση του προσωπικού του προγράμματος σπουδών και την απόκτηση πτυχίου, ο φοιτητής του προγράμματος θα υποχρεούνται να επιλέξει:

1. Τέσσερα έως πέντε μαθήματα από καθεμιά από τις κατηγορίες I, II, III και IV (18 κατά μέσον όρο μαθήματα).
2. Ικανό αριθμό μαθημάτων από την κατηγορία V, ώστε να εξασφαλιστεί η άριστη γνώση μιας ξένης γλώσσας και η ικανοποιητικού επιπέδου γνώση μιας δεύτερης (4 - 6 μαθήματα).
3. Μαθήματα κατ' ελεύθερη επιλογή από τις κατηγορίες I, II, III, IV και V, που προσφέρουν τα Τμήματα του Πανεπιστημίου (12 - 14 μαθήματα). Τα μαθήματα αυτά θα προσφέρονται κατά κανόνα σε συνδιδασκαλία με τους φοιτητές των άλλων Τμημάτων.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Το πρόγραμμα μαθημάτων των φοιτητών του Προγράμματος Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών θα συγκροτηθεί από μαθήματα δύο κατηγοριών:

1. Υποχρεωτικά κατ' επιλογή
2. Ελεύθερης επιλογής

Από τις δύο προηγούμενες κατηγορίες μαθημάτων, κάθε φοιτητής θα μπορεί να εγγραφεται σε μαθήματα που συγκεντρώνουν 20 το πολύ διδακτικές μονάδες ανά εξάμηνο.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, μετά από άδεια του ακαδημαϊκού του συμβούλου, φοιτητής θα μπορεί να εγγραφεί και να παρακολουθήσει σε ένα εξάμηνο μαθήματα που συγκεντρώνουν 22 διδακτικές μονάδες.

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΚΑΤ' ΕΠΙΛΟΓΗ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τα Υποχρεωτικά κατ' επιλογή μαθήματα θα προέρχονται από τον ακόλουθο κατάλογο, έτσι ώστε, πριν από την απόκτηση του πτυχίου, σε κάθε γνωστικό πεδίο να συμπληρωθούν 20 διδακτικές μονάδες.

Μάθημα Τμήμα¹ Διδ. Μονάδες

Γνωστικό πεδίο I: Ανθρωπιστικά Γράμματα

Όμηρος	Φιλολογίας	3
Τραγωδία	Φιλολογίας	3
Ιστοριογραφία - Ρητορεία	Φιλολογίας	3
Βυζαντινή Φιλολογία	Φιλολογίας	3
Εισ. στη Νέα Ελληνική Φιλολογία	Φιλολογίας	3
Παλαμάς, Καβάφης, Σικελιανός	Φιλολογίας	3
Γραμματολογία	Φιλολογίας	3
Εισαγωγή στην Ιστορική Επιστήμη	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Εισαγωγή στη Λαογραφία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Αρχαία Ελληνική Ιστορία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Ιστορία Ρωμαϊκών Χρόνων	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Βυζαντινή Ιστορία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Ελλ. Ιστορία Νεώτερων Χρόνων	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Βαλκανική Ιστορία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Βυζαντινή Αρχαιολογία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Ευρωπαϊκή και Παγκόσμια Ιστορία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Προϊστορική Αρχαιολογία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Κλασική Αρχαιολογία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Βυζαντινή Αρχαιολογία	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	3
Εισαγωγή στη Φιλοσοφία	Φ.Π.Ψ.	3
Εισ. στην Ιστορία της Φιλοσοφίας	Φ.Π.Ψ.	3
Νεότερη και Σύγχρονη Φιλοσοφία	Φ.Π.Ψ.	3
Νεότερη Φιλοσοφία	Φ.Π.Ψ.	3
Νεοελληνική Φιλοσοφία	Φ.Π.Ψ.	3
Φιλοσοφία της Ιστορίας	Φ.Π.Ψ.	3
Φιλοσοφία του πολιτισμού	Φ.Π.Ψ.	3

Γνωστικό πεδίο II: Κοινωνικές Επιστήμες

Γενική Ψυχολογία	Φ.Π.Ψ. ²	6
Κοινωνική Ψυχολογία	Φ.Π.Ψ.	3
Εξελεγκτική Ψυχολογία	Φ.Π.Ψ.	3
Κοινωνιολογία	Φ.Π.Ψ.	3
Κοινωνική και Πολιτική Φιλοσοφία	Φ.Π.Ψ.	3
Εισαγωγή στην Ανθρωπολογία	*	5
Φιλοσοφική Ανθρωπολογία	Φ.Π.Ψ.	3
Ιστορία της Εκπαίδευσης	Φ.Π.Ψ.	3
Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης	Φ.Π.Ψ.	3
Παιδαγωγική Ψυχολογία	Φ.Π.Ψ.	3
Σχολική Παιδαγωγική	Φ.Π.Ψ.	3
Γεωγραφία	Παιδαγωγικό	3
Πολιτική Αγωγή	Παιδαγωγικό	3
Θρησκευτικά (Θρησκευσιολογία)	Παιδαγωγικό	3
Σπουδή του Περιβάλλοντος	Παιδαγωγικό	3

Μαθήματα από το υπό κατάρτιση πρόγραμμα του Τμήματος Οικονομικών.

Γνωστικό πεδίο III: Θετικές Επιστήμες και Επιστήμες Υγείας

Γενικά Μαθηματικά I	Μαθηματικών	4
Γενικά Μαθηματικά II	Μαθηματικών	4
Απειροστικός Λογισμός I	Μαθηματικών	5
Απειροστικός Λογισμός II	Μαθηματικών	5
Γραμμική Άλγεβρα I	Μαθηματικών	5
Γραμμική Άλγεβρα II	Μαθηματικών	5
Αναλυτική Γεωμετρία	Μαθηματικών	5
Θεωρία Αριθμών	Μαθηματικών	4
Εφαρμοσμένη Γραμμική Άλγεβρα	Μαθηματικών	4
Πιθανότητες & Στατιστική	Μαθηματικών	5
Γενική Φυσική I	Φυσικής	6
Γενική Φυσική II	Φυσικής	6
Γενική Φυσική III	Φυσικής	6
Εργαστήρια Φυσικής I	Φυσικής	4
Εργαστήρια Φυσικής II	Φυσικής	4

Ανόργανη Χημεία I	Χημείας	3
Ανόργανη Χημεία II	Χημείας	3
Ποιοτική Αναλυτική Χημεία	Χημείας	4
Στοιχειώδης Φυσικοχημεία	Χημείας	3
Βασική Οργανική Χημεία	Χημείας	2
Εργαστήριο Ποιοτ. Χημ. Ανάλυσης	Χημείας	6
Εισαγωγή στον Προγραμματισμό	Πληροφορικής	5
Εισαγωγή στους Η/Υ	Πληροφορικής	5
Προγραμματισμός σε C	Πληροφορικής	5
Προγραμματισμός σε FORTRAN	Πληροφορικής	5
Αρχές γλωσσών προγραμματισμού	Πληροφορικής	4
Αρχιτεκτονική Υπολογιστών	Πληροφορικής	5
Φυσιολογικό Παιδί	Ιατρικής	6
Γενική Βιολογία	Ιατρικής	6
Ανατομική	Ιατρικής	6
Φυσιολογία	Ιατρικής	6
Βιοχημεία	Ιατρικής	6
Υγιεινή	Ιατρικής	12
Γνωστικό πεδίο IV: Τέχνες		
Ιστορία της Τέχνης	Ιστορίας & Αρχαιολογίας	6
Θεωρία του Χώρου		
- Ιστορία της Αρχιτεκτονικής	*	4
Στοιχεία Φωτογραφίας	*	3
Στοιχεία Γραφικών Τεχνών	*	3
Εργαστηριακό μάθημα Ζωγραφικής	*	5
Εργαστηριακό μάθημα Γλυπτικής	*	5
Εργαστηριακό μάθημα Γραφικών	*	5
Εισαγωγή σε Στοιχεία Μουσικής	*	4
Ιστορία της Μουσικής	*	4
Ελληνική Μουσική	*	3
Βυζαντινή Μουσική	*	3
Χορωδιακή Μουσική	*	3
Ιστορία του Θεάτρου	*	3
Γνωστικό πεδίο V: Ξένες Γλώσσες ³		
Ξένη γλώσσα I	Διδάσκαλοι ξένων γλωσσών	4
Ξένη γλώσσα II	Διδάσκαλοι ξένων γλωσσών	4
Ξένη γλώσσα III	Διδάσκαλοι ξένων γλωσσών	4
Ξένη γλώσσα IV	Διδάσκαλοι ξένων γλωσσών	4
Λογοτεχνία σε ξένη γλώσσα I	*	4
Λογοτεχνία σε ξένη γλώσσα II	*	4

Με την επιτυχή παρακολούθηση των υποχρεωτικών κατ' επιλογή μαθημάτων, ο φοιτητής θα έχει συμπληρώσει περισσότερες από 100 διδακτικές μονάδες.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Για την συμπλήρωση του προγράμματος σπουδών του, κάθε φοιτητής θα πρέπει να επιλέξει και να παρακολουθήσει επιτυχώς επιπλέον μαθήματα συνολικής αξίας 60 διδακτικών μονάδων. Τα μαθήματα αυτά μπορούν να προέρχονται είτε από τον κατάλογο της προηγούμενης παραγράφου ή από κατάλογο που θα συγκροτηθεί μετά από προτάσεις των Τμημάτων του Πανεπιστημίου. Συγκεκριμένα, θα ζητηθεί από τα Τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων να προσδιορίσουν τα ειδικά μαθήματα του Προγράμματος Σπουδών τους που μπορούν να παρακολουθήσουν οι φοιτητές του Προγράμματος Ελεύθερων Πανεπιστημιακών Σπουδών, καθώς και τα προαπαιτούμενα μαθήματα που ενδεχομένως απαιτούνται για εγγραφή τους σε κάθε μάθημα.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η επιτυχία του Προγράμματος Ελεύθερων Πανεπιστημιακών Σπουδών θα στηριχθεί σε μεγάλο βαθμό στον θεσμό του *Ακαδημαϊκού Συμβούλου*. Σε κάθε φοιτητή του προγράμματος θα οριστεί ένας Ακαδημαϊκός Σύμβουλος, ο οποίος θα τον καθοδηγεί στη διαμόρφωση του προσωπικού του προγράμματος σπουδών, στη ροή των μαθημάτων που θα παρακολουθήσει κατά τη θητεία του στο Πανεπιστήμιο και στην ιδιαίτερη φυσιογνωμία που θα διαμορφώσουν οι σπουδές του. Το σώμα των Ακαδημαϊκών Συμβούλων θα στελεχωθεί από μέλη ΔΕΠ των δύο πρώτων βαθμίδων που υπηρετούν στα Τμήματα του Πανεπιστημίου, ανάλογα με τις ανάγκες του Προγράμματος, μετά από αίτηση του μέλους ΔΕΠ στο οικείο Τμήμα και έγκριση της οικείας Γενικής Συνέλευσης. Κάθε Ακαδημαϊκός Σύμβουλος θα αναλαμβάνει την καθοδήγηση το πολύ μέχρι πέντε φοιτητών. Η απασχόληση μέλους ΔΕΠ ως Ακαδημαϊκού Συμβούλου ενός ή περισσότερων φοιτητών θα απαιτήσει σημαντικό χρόνο και προσπάθεια. Για να είναι βιώσιμος ο θεσμός η επιτροπή προτείνει τη θέσπιση οικονομικών κινήτρων.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Όπως ήδη αναφέρθηκε, στο Πρόγραμμα Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών δίνεται μεγάλη έμφαση στην εκμάθηση ξένων γλωσσών. Για τον έλεγχο του επιπέδου γνώσης μιας ξένης γλώσσας, πέρα από την επιτυχή παρακολούθηση των αντίστοιχων μαθημάτων, θα διοργανώνονται δύο φορές κατ' έτος (π.χ. στα πλαίσια των τακτικών Εξεταστικών Περιόδων Φεβρουαρίου και Ιουνίου) *Γενικές Εξετάσεις Ξένης Γλώσσας* δύο Επιπέδων: *Επιπέδου Α* και *Επιπέδου Β*. Στις εξετάσεις αυτές, οποιοιδήποτε επιπέδου, θα μπορούν να προσέρχονται οι φοιτητές του Προγράμματος Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών όποτε αισθάνονται έτοιμοι προς τούτο. Όπως ορίζεται στη συνέχεια, η επιτυχία στις Γενικές Εξετάσεις Ξένης Γλώσσας θα αποτελεί προϋπόθεση για την απόκτηση πτυχίου.

ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΠΤΥΧΙΟΥ

Φοιτητής του Προγράμματος Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών θα λαμβάνει πτυχίο όταν:

- Παρακολουθήσει επιτυχώς μαθήματα αξίας τουλάχιστον 160 διδακτικών μονάδων, σύμφωνα με τους κανόνες των προηγούμενων παραγράφων.
- Περάσει επιτυχώς τις Γενικές Εξετάσεις Ξένης Γλώσσας σε δύο ξένες γλώσσες, τουλάχιστον Επιπέδου Α σε μία κύρια και Επιπέδου Β σε μία δευτερεύουσα.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η εισαγωγή φοιτητών στο πρόγραμμα Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών μπορεί να γίνεται είτε μέσω ιδιαίτερης δέσμης ή δήλωσης εναλλακτικής προτίμησης του υποψηφίου των Γενικών Εισιτηρίων Εξετάσεων σε κάθε δέσμη (ποσοστό 50% επί του ολικού αριθμού των εισαγομένων στο πρόγραμμα). Στο πρόγραμμα θα γίνονται ακόμη δεκτοί, σε ποσοστό 30%, κατόπιν αιτήσεώς τους υποψήφιοι που δεν συμμετέχουν στις Γενικές Εισιτηρίες Εξετάσεις (π.χ. ηλικίας μεγαλύτερης των 25 ετών). Τέλος, στο πρόγραμμα είναι δυνατόν ακόμη να μεταπηδούν μετά από αίτησή τους φοιτητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, οι οποίοι μέσω των Γενικών Εισιτηρίων Εξετάσεων έχουν εισαχθεί σε άλλο Τμήμα. Το μέτρο αυτό πιστεύεται ότι θα απαλύνει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα των «αιώνιων φοιτητών» που «σέρνονται» μέσα στο Πανεπιστήμιο από έλλειψη ενδιαφέροντος προς το γνωστικό αντικείμενο, στο οποίο τους καταδίκασε το σύστημα των Γενικών Εισιτηρίων Εξετάσεων.

Επίλογος

Ένα πιλοτικό πρόγραμμα Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων σχετικά

εύκολα, σε μικρό χρονικό διάστημα και με σχετικά μικρή δαπάνη. Το πρόγραμμα μαθημάτων μπορεί να συνταχθεί με βάση μαθήματα που ήδη διδάσκονται στα υπάρχοντα Τμήματα και να προσφερθεί σε συνδιδασκαλία. Σε πρακτικό επίπεδο, θα πρέπει να ιδρυθεί νέο Τμήμα Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών με μικρό αριθμό μελών ΔΕΠ, τα οποία θα έχουν κυρίως συντονιστικό έργο.

Θα πρέπει να ιδρυθεί ακόμη ισχυρή Γραμματεία του Τμήματος για την παρακολούθηση και τον συντονισμό των φοιτητών που παρακολουθούν το πρόγραμμα και των Ακαδημαϊκών Συμβούλων. Οι πόροι που θα απαιτηθούν για την υλοποίηση του προγράμματος είναι πολύ μικρότεροι από αυτούς που θα απαιτούσε η ίδρυση ενός νέου εξειδικευμένου Τμήματος.

Λέγεται ότι στην κοινωνία δεν υπάρχει τίποτε ισχυρότερο από μια ιδέα της οποίας έφτασε η ώρα. Αυτή φαίνεται να είναι η περίπτωση του θεσμού των Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών.

Αν θέλουμε να πάψει η εκπαίδευση να είναι προνόμιο των ολίγων και να δημιουργήσουμε μια πιο ενημερωμένη, υψηλότερου επιπέδου κοινωνία, θα πρέπει η τριτοβάθμια εκπαίδευση να αλλάξει φιλοσοφία και προσανατολισμό - ή καλύτερα να διευρύνει τους ορίζοντές της.

Το αγαθό της γνώσης που προσφέρει πρέπει να γίνει προσίτο σε όποιον επιθυμεί να το αποκτήσει, χωρίς να τον εξαναγκάζει σε στενούς ατραπούς εξειδίκευσης. Τούτο δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει χώρος για τα παραδοσιακά Τμήματα και Σχολές που θεραπεύουν συγκεκριμένους τομείς της επιστήμης και των γραμμάτων.

Τα Τμήματα όμως αυτά θα πρέπει να επανακτήσουν τον αρχικό τους ρόλο και να απευθυνθούν σε αυτούς που συνειδητά έχουν επιλέξει να αφοσιωθούν σε ένα συγκεκριμένο τομέα της γνώσης. Ο διπλός αυτός προσανατολισμός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει μια κοινωνία ενημερωμένων, ενεργών και, γιατί όχι, ευτυχέστερων πολιτών.

Η αρχή μπορεί να γίνει στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Ιωάννινα, 15 Οκτωβρίου, 1999

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Μαθήματα που δεν προσφέρονται σήμερα από τα Τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και θα διαμορφωθούν ειδικά για το Πρόγραμμα Ελευθέρων Πανεπιστημιακών Σπουδών σημειώνονται με αστερίσκο.

² Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας.

³ Αγγλικά, Γαλλικά, Ισπανικά, Ρωσικά.

Ο Πρ. Παυλόπουλος και ο Χρ. Μασσαλός συζητούν για το φαινόμενο του αντιαμερικανισμού της ελληνικής κοινής γνώμης

Μια παροιμία των Σέρβων λέει, “ούτε βρωμάν, ούτε μυρίζουν όμορφα”, καταδεικνύοντας αυτό που στη γλώσσα μας μεταφράζεται “ούτε κρύο, ούτε ζέστη”. Κάπως έτσι, αντιμετώπισε τον πόλεμο η κοινή γνώμη της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Η στάση όμως της ελληνικής κοινής γνώμης στη Γιουγκοσλαβική κρίση ήταν αντίθετη έτσι που να επιβεβαιώνει τη ρήση του λαού μας που θέλει τον καλό φίλο παρόντα στην ανάγκη. Η ελληνική κοινή γνώμη αντίκρισε τους ΝΑΤΟϊκούς βομβαρδισμούς με δέος και αποστροφή, γεγονός που δεν οφείλεται μόνο στην ψυχολογία του “επόμενου θύματος” που βρίσκεται γεωγραφικά στο μαλακό υπογάστρο της Ευρώπης. Κάτι που δεν είναι ίσως το αποτέλεσμα μόνο των ριζωμένων αισθημάτων κατανόησης προς τον σερβικό λαό. Ούτε ακόμη οφείλεται σε ένα ανεπαίσθητο και αδιόρατο “ανήκουμε στην καθ’ ημάς Ανατολή” που αντιδιαστέλλεται από τον δυτικό τρόπο σκέψης. Υπάρχει κάτι άλλο, πιο βαθύ, που όλα αυτά τα δικαιολογεί, τους δίνει νόημα και τα αφήνει να εκδηλώνονται αβίαστα με έναν συλλογικό αυθορμητισμό.

Αυτοί οι θύλακες αντίστασης είναι ένας λόγος διατήρησης των ιδιαιτεροτήτων της ελληνικής κοινωνίας που αν και έχει επηρεαστεί από τις επιταγές της εκβιομηχάνισης και του “αμερικανικού ονείρου” έχει το δικό του ηθικό σύστημα.

Ίσως είναι ένα αίσθημα δικαιοσύνης και συνάμα συμπόνιας για τους αδικημένους ή τους αδύνατους αυτού του κόσμου που αν και παραστρατούν ή προκαλούν τη μοίρα τους πάντα δικαιώνονται μέσα μας. Γιατί προσπαθούν να διατηρήσουν μια υπερηφάνεια. Όπως και εμείς. Γιατί διεκδικούν μια θέση στον ήλιο της αυτοδιάθεσης. Ακόμα και αν συνθλίβονται.

Οι κ.κ. Προκόπης Παυλόπουλος βουλευτής Ν.Δ. και καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και Χρήστος

Μασσαλός πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, επιχειρούν μια προσέγγιση του φαινομένου που αποκαλείται αντιαμερικανική στάση της ελληνικής κοινής γνώμης. “Δε θα μιλούσα για γνήσιο αντιαμερικανισμό”, δηλώνει ο βουλευτής της Ν.Δ. Προκόπης Παυλόπουλος.

“Με την αντίθεσή της στον παράνομο αλλά και αδιέξοδο πόλεμο στο Κοσσυφοπέδιο, η μεγάλη πλειοψηφία της κοινής γνώμης στην Ελλάδα ανταποκρίνεται στο περί δικαίου αίσθημα και προειδοποιεί, στο μέτρο βέβαια των δυνατοτήτων της, τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, ότι μεταξύ άλλων βεβαίως, διακυβεύουν το κύρος και την αξιοπιστία τους στην παγκόσμια σκηνή, ως προς τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν, μελλοντικά στο πλαίσιο των ειρηνευτικών πρωτοβουλιών ανά την υφήλιο. Είναι άλλο λοιπόν να τρέφει κανείς αντιαμερικανικά αισθήματα και άλλο να λέει ευθαρσώς τη γνώμη του σε μια φίλη και σύμμαχο χώρα, όταν αυτή σφάλει”. Ο πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Χρήστος Μασσαλός, υποστηρίζει από την πλευρά του ότι, “ο ελληνικός λαός έχει αντιρατσιστική και δημοκρατική παράδοση και η ευαισθησία του στο σεβασμό των ύψιστων δικαιωμάτων του ανθρώπου - ζωή, τιμή, αξιοπρέπεια, εθνική ανεξαρτησία - εκδηλώθηκε πάντα με τον πιο αυθόρμητο τρόπο. Στη μόνη περίοδο που το αίσθημα του λαού μας δεν βρήκε έκφραση ήταν εκείνη του ψυχρού πολέμου. Οι δεσμοί μας με τη δοκιμαζόμενη χώρα είναι γνωστοί όπως επίσης και το περιβάλλον μέσα στο οποίο εκδηλώθηκε η κρίση. Κάτι τέτοιες στιγμές η πρόσφατη ιστορία του λαού μας ζωντανεύει στη μνήμη μας και διαδηλώνουμε τόσο για το σήμερα όσο και για το χθές...”

Εύλογα όμως δημιουργείται το ερώτημα αν αυτή η στάση της ελληνικής κοινής γνώμης εκπορεύεται από την πεποίθηση του Έλληνα ότι είναι δεδομένη η προστασία της Συμμαχίας και για αυτό το λόγο ενεργεί

ο ίδιος εκ του ασφαλούς. Ο κ. Μασσαλάς θεωρεί πως "οι πολιτικοί σχηματισμοί έχουν πολλές φορές την τάση να ενεργούν με όρους "πολιτικού οφέλους" και αποσιωπούν παραμέτρους του προβλήματος, ίσως γιατί δεν θα λογοδοτήσουν.

Ο λαός μας αν και έχει στοιχεία υπερβολής, εκδηλώνει αβίαστα το συναίσθημά του χωρίς να υπολογίζει τις συνέπειες από τις γνωστές αντιδράσεις των ισχυρών... Στην περίπτωση της γειτονικής κρίσης η αντίδραση του λαού μας έχει και το στοιχείο που δημιουργεί ο φόβος του επόμενου θύματος. Η πρόσφατη ιστορία μας δίδαξε ότι η Συμμαχία δημιουργεί και όχι επιλύει προβλήματα που σχετίζονται με την ασφάλεια της χώρας και τη δημοκρατική της έκφραση".

Κατηγορηματικά αντίθετος σε μια τέτοια εκδοχή εμφανίζεται ο κ. Παυλόπουλος. "Ο ελληνικός λαός έχει αποδείξει ότι γνωρίζει να εκφράζει με παρρησία τον έπαινό του, όταν κάτι βαίνει προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά και τον ψόγο του, μπροστά στην παρανομία και την αδικία. Και έχουμε, ως λαός πληρώσει αυτήν την παρρησία στη διαδρομή του χρόνου. Αν κοιτάζαμε την ασφάλειά μας δεν θα είχαμε επωμιστεί στο παρελθόν, απώτερο αλλά και πρόσφατο, τέτοια βάρη και τόσο κόστος".

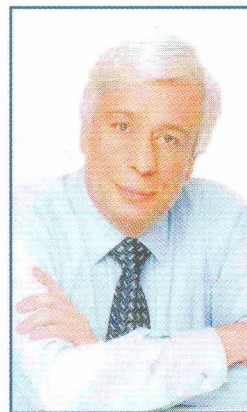
Στο ρόλο που διαδραμάτισε η αντίδραση των πνευματικών ανθρώπων στην κρίση που ξέσπασε στη γειτονική χώρα αναφέρεται ο πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων εκλαμβάνοντας ως σημαντική αλλά όχι ανάλογη της συνείδησης του λαού μας την εκπεφρασμένη άποψη του πνευματικού κόσμου της χώρας. Παραδέχεται ωστόσο ότι, "το βάθος και η συνέχεια παρουσίασαν και αυτή τη φορά ελλείμματα. Η προβολή δεν αποτελεί πάντα στοιχείο συμπόρευσης", δηλώνει.

Στο ύψος των περιστάσεων, "Με ελάχιστες εξαιρέσεις που αποτελούν θλιβερή και απομονωμένη παραφωνία ο πνευματικός κόσμος της χώρας στάθηκε έναντι της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο" υπογραμμίζει ο κ. Παυλόπουλος επισημαίνοντας παράλληλα ότι "όσοι - αυτοί οι λίγοι - διάλεξαν το δρόμο της υπεκφυγής απλώς έχουν καταστεί αναξιόπιστοι ως προς τη δυνατότητά τους να εκφράζουν τη γνώμη τους και την κρίση τους στο μέλλον σε παρόμοιες περιστάσεις". Η κοινή γνώμη, είναι σε θέση να ασκήσει καίρια επιρροή στη λήψη πολιτικών αποφάσεων; Ο κ. Μασσαλάς λέει απερίφραστα, ναι.

"Η ενεργοποίηση του απλού πολίτη ενισχύει

Ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
κ. Χρήστος Μασσαλάς

Ο βουλευτής κ. Προκόπης Παυλόπουλος

τη διαπραγματευτική ικανότητα της πολιτικής ηγεσίας της χώρας, αν εκείνη τον εκφράζει, και τη φωνή της στο διεθνές περιβάλλον, ευαισθητοποιεί την πνευματική ηγεσία, η οποία είναι παιδαγωγός και σύμβουλος της ελίτ που αποφασίζει, δημιουργεί το ανάλογο περιβάλλον απόρριψης των πολιτικών εκφραστών του αμοραλισμού, θέτει σε κίνδυνο οικονομικά συμφέροντα των ισχυρών και προπαντός ενεργοποιεί τη δημοκρατική συνείδηση και έκφραση των λαών".

Ελπίδες για ειρήνευση στην περιοχή γεννά η στάση της κοινής γνώμης στο Γιουγκοσλαβικό, σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει ο βουλευτής της Ν.Δ.: "Μην ξεχνάμε ότι η κοινή γνώμη των ΗΠΑ ήταν εκείνη που, ουσιαστικά, οδήγησε σε αλλαγή πλεύσης στον πόλεμο του Βιετνάμ. Και μη λησμονούμε επίσης ότι και τώρα, ως προς τον πόλεμο στο Κοσσυφοπέδιο, η ραγδαία μεταστροφή της κοινής γνώμης είναι εκείνη που πιέζει - και μάλλον επιτυγχάνει - τη στροφή προς την οδό της ειρήνης".

Άρθρο της Θ. Γιοπούλου στην Ακρόπολη της Κυριακής (30/5/1999).

Εσπεράντο: Το δέντρο ρίζωσε και θα βλαστήσει

Κωνσταντίνος Μπασσιούκας
Επικ. Καθηγητής Δερματολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Εδώ και 113 χρόνια, στις 26 Ιουλίου 1887, κυκλοφόρησε το πρώτο βιβλίο μιας νέας διεθνούς γλώσσας με τίτλο: «ΔΙΕΘΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑ. ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΕΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ». Ο συγγραφέας είχε το ψευδώνυμο DR. ESPERANTO (ο Δόκτωρ που ελπίζει. Esperanto = Ουσιαστικοποιημένη μετοχή του ρήματος Esper= ελπίζω). Στην πραγματικότητα ήταν ένας 28χρονος νέος Οφθαλμίατρος που ήλπιζε ότι ο κόσμος μπορεί να αλλάξει έχοντας σαν βασικό του βοήθημα μια εύκολη κοινή γλώσσα για αλληλοκατανόηση. Το αληθινό του όνομα ήταν Λάζαρος – Λουδοβίκος Ζάμενχοφ και γεννήθηκε από εβραϊκή οικογένεια στις 15 Δεκεμβρίου 1859 στο Μπιάλιστοκ της Πολωνίας, πόλη που τότε ανήκε στη Ρωσία (ο ίδιος δήλωνε Ρωσοεβραϊός). Αγαπούσε πολύ τις ξένες γλώσσες. Μιλούσε με ευχέρεια Ρωσική, Πολωνική και Γερμανική, λίγο τη Γαλλική, ενώ μελέτησε θεωρητικά περίπου 8 γλώσσες μεταξύ των οποίων και Ελληνικά. Για τη δημιουργία της νέας τεχνητής γλώσσας σκέφτηκε όταν ακόμα ήταν 19 χρονών να χρησιμοποιήσει διεθνείς ρίζες και με προθήματα ή επιθήματα να δημιουργήσει πλήθος λέξεων. Ακόμα απλοποίησε κατά το δυνατόν τη Γραμματική κατασταλάζοντας σε 16 μόνο κανόνες. Έτσι λοιπόν η Εσπεράντο έχει 28 χαρακτήρες, 16 γραμματικούς κανόνες, 17 καταλήξεις και 38 προσθήματα με 16.000 περίπου ρίζες. Ως προς το λεξιλόγιό της ανήκει στις Ινδοευρωπαϊκές γλώσσες, έχει φωνητική γραφή όπως π.χ. η Ιταλική, και ως προς τη δομή της έχει αυτόνομες, όπως π.χ. η Κινεζική, αλλά και συνενωμένες λέξεις όπως πολλές ευρωπαϊκές και ανατολικές γλώσσες π.χ. Ουγγρική, Ιαπωνική. Λόγω αυτών των πλεονεκτημάτων αναπτύσσει τη λογική του ανθρώπου με δυναμισμό και πλαστικότητα στη σκέψη και στην έκφραση έτσι που είναι πραγματικά ζωντανή γλώσσα. Για την εκμάθησή της απαιτείται χρόνος 16 έως 18 μηνών σε εβδομαδιαία μαθήματα

της μιάμισης ώρας.

Έχοντας αυτόν τον πλούτο κυριάρχησε ανάμεσα στα περισσότερα από 500 σχέδια τεχνητών γλωσσών που εμφανίστηκαν κατά καιρούς. Γι' αυτό το 1924 χαρακτηρίστηκε από τα μέλη της Γαλλικής «Ακαδημίας των Επιστημών» αριστούργημα λογικής και απλότητας. Ο ίδιος ο επινοητής της ανακηρύχθηκε από την UNESCO «Μεγάλο Τέκνο της Ανθρωπότητας».

Η γλώσσα αυτή ευδοκίμησε σε πολλά μέρη του κόσμου στην αρχική της φάση, αλλά κατά περιόδους και περισσότερο πριν και μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο (1930- 1950) κυνηγήθηκε πολύ και από τα δύο στρατόπεδα και πολλοί υποστηρικτές της διώχτηκαν και θανατώθηκαν.

Στην Ελλάδα ο πρώτος Εσπεραντιστής ήταν ο Δρ. Εμμανουήλ Δραγούμης, ο οποίος ήταν μέλος της «Γλωσσικής Επιτροπής» που προτάθηκε από τον ίδιο τον Ζάμενχοφ και εκλέχτηκε ομόφωνα στο 1^ο Εσπεραντικό Συνέδριο το 1905. Ο ίδιος ήταν και ο πρώτος αντιπρόσωπος του «Παγκόσμιου Εσπεραντικού Συνδέσμου» στην Ελλάδα. Οι πρώτες κινήσεις στη χώρα μας άρχισαν στην Αθήνα το 1904 και στη Σάμο το 1905 και οι πρώτοι όμιλοι εμφανίστηκαν το 1909 στην Πάτρα, Αιτωλικό, Σιδηρόκαστρο και Άρτα, ενώ στα αμέσως επόμενα χρόνια επεκτάθηκαν και σε άλλες πόλεις. Στα Ιωάννινα ο Δ. Κωνσταντόπουλος (1893- ;) στρατιωτικός φαρμακοποιός μετά από την οργάνωση της κίνησης στην Άρτα ίδρυσε την «Εσπεραντική Ένωση Ιωαννίνων» και δίδαξε την Εσπεράντο στο 1^ο Κλασσικό Γυμνάσιο Ιωαννίνων.

Ωστόσο όμως οι προσπάθειες στην περίοδο αυτή σταδιακά ατόνησαν παρ' ότι υποστηρίχτηκαν από τις εφημερίδες και τον διακεκριμένο πρόεδρο του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών Συμωνίδη Βλαβιανό.

Ο κορυφαίος Έλληνας Εσπεραντιστής, ο γιατρός Ανακρέων Σταματιάδης (1868- 1964) συνέβαλε τα

μέγιστα στην ανάπτυξη της εσπεραντικής κίνησης στην Ελλάδα. Αποτέλεσμα όλων των προσπαθειών του εκτός από τη διεθνή του ακτινοβολία (36 χρόνια μέλος της Ακαδημίας της Εσπεράντο) ήταν το γεγονός της πρώτης παγκόσμιας καθιέρωσης διδασκαλίας της Εσπεράντο στα σχολεία με νόμο που υπέγραψε στις 8 Οκτωβρίου 1910 ο τότε ηγεμόνας της υπό Τουρκική κατοχή Σάμου Ανδρέας Κοπάσης. Το επίτευγμα αυτό αποτελεί ορόσημο στην Ιστορία της Εσπεράντο. Ο νόμος αυτός ίσχυσε για 2 χρόνια και η γλώσσα διδάχτηκε από 50 δασκάλους του νησιού σε 1740 μαθητές. Ο ίδιος λίγο αργότερα το 1926 στην Αθήνα πρωτοστατεί και ιδρύεται ο «Ελληνικός Εσπεραντικός Σύνδεσμος» του οποίου ηγείται ως πρόεδρος. Στις 28 Οκτωβρίου 1926 εκδίδεται από το Υπουργείο Παιδείας Εγκύκλιος προς τους Γενικούς Επιθεωρητές των Σχολείων... «όπως επιτρέψουν εις τον κ. Α. Σταματιάδη να διδάσκει δωρεάν την Εσπεράντο εις τους βουλωμένους εκ των μαθητών των Διδασκαλείων και Γυμνασίων Αθηνών και Πειραιώς εις ώρας καθ'αυθ' είναι ούτοι ελεύθεροι...Εις άλλας πόλεις της Ελλάδος... παράσχετε την συνδρομή σας δια να αρχίσει και εκεί η διδασκαλία της ειρηνικής γλώσσας...υπό προσώπων υποδεικνυομένων υπό της εν Αθήναις Εσπεραντικής Ακαδημίας της Ελλάδος».

Ακολούθησαν κατά περιόδους και άλλες εγκύκλιοι που συνιστούσαν την προαιρετική διδασκαλία της Εσπεράντο στα Σχολεία καθώς και στη Μέση και Ανώτατη Εκπαίδευση υπογραμμένες από τους Κ. Τσάτσο, Γ. Παπανδρέου, Χρ. Σολωμονίδη, κ.α..

Σήμερα υπάρχει στην Αθήνα ο «Ελληνικός Εσπεραντικός Σύνδεσμος» σαν μορφωτικός-πολιτιστικός Σύλλογος με 7μελές Διοικητικό Συμβούλιο στη Διεύθυνση: Αριστείδου 9, 7^{ος} όροφος, Τ.Κ. 10559 ΑΘΗΝΑ, τηλ.: 3303917.

Στο διαδίκτυο υπάρχουν οι παρακάτω διευθύνσεις:
<http://ttt.esperanto.org/us/USEJ/world/world.html>
<http://www.esperanto.org/internatia/TEJO/tejo/en-pritejo.html>

<http://www.webcom.com/~donh/fgaq.html>

<http://www.esperanto.net/>

<http://www.esperanto.se/internacia/> (Σουηδία)

<ftp://ftp.hungary.net/pub/esperanto> (Ουγγαρία)

<http://www.ulpgc.es/MIRRORS/espranto/hyperkursus/switzerland.html> (Ισπανία, Ελβετία)

<http://karin.ip.titech.ac.jp/~nagae/www/misc/imo/esperanto.html> (Ιαπωνία)

<http://insti.physics.sunysb.edu/~mmartin/languages/esperanto/> (ΗΠΑ, Πανεπιστήμιο)

<http://www.arpnet.it/~exper/iej/iej.htm> (Ιταλία, για νέους).

Κάθε χρόνο η Παγκόσμια Οργάνωση Εσπεραντιστών οργανώνει στη γλώσσα Esperanto ένα παγκόσμιο Συνέδριο που τον Αύγουστο του 1999 έγινε στο Βερολίνο και το οποίο παρακολούθησαν 3.000 άνθρωποι από δεκάδες χώρες του κόσμου. Παράλληλα γίνεται και το Διεθνές Συνέδριο Νέων.

Σήμερα η Εσπεράντο διδάσκεται σε 125 πανεπιστήμια σε 28 χώρες (γιατί όχι και στα δικά μας;)

και ομιλείται σε πάνω από 120 χώρες από περίπου 20 εκατομμύρια ανθρώπους. Παρ' ότι τεχνητή γλώσσα χρησιμοποιείται με μεγάλη επιτυχία στην πεζογραφία, ποίηση, θέατρο, στίχους μουσικής, ραδιοφωνικές εκπομπές, αλλά εξίσου μεγάλης σημασίας είναι ότι στην Εσπεράντο έχουν μεταφραστεί έργα από αρχαίους και κλασσικούς συγγραφείς (Όμηρος, Πλάτωνας, Σαίξπηρ, Τολστόι, κ.λπ.).

Ο γιατρός Λ. Ζάμενχοφ ζώντας σε μια πολύγλωσση περιοχή αντιμετώπισε στην καθημέρα πράξη τις ανυπέρβλητες δυσκολίες στην επικοινωνία μεταξύ ξενόγλωσσων και δημιούργησε μια τεχνητή γλώσσα. Ο γιατρός Α. Σταματιάδης όταν πήγε να ασκήσει το επάγγελμα στη Σάμο, ξέροντας 6 γλώσσες αντιμετώπισε ένα Ρώσο πλοίαρχο και καθώς «τον ερωτώμεν αλληλοδιαδόχως εάν γνωρίζει Αγγλικά, Γαλλικά, Ιταλικά, Ελληνικά, κ.λπ, η απάντηση επαναλαμβάνεται μετά του αυτού τόνου, μετά του αυτού φλέγματος ως ήχος κώδωνος ρωσικής εκκλησίας πενθίμως κρουομένης: νιέτ...νιέτ...νιέτ!». Το ίδιο συνέβη αργότερα με Γερμανικό και Ολλανδικό ατμόπλοιο. Γι' αυτό θεώρησε αναγκαία την προώθηση της Εσπεράντο.

Στις μέρες μας ο κόσμος έγινε ένα μεγάλο χωριό και εύκολα κανείς πάει σχεδόν παντού. Όμως από την εποχή του Πύργου της Βαβέλ μέχρι σήμερα το πρόβλημα της επικοινωνίας παραμένει άλυτο. Πώς μπορεί να συνεννοηθούν οι κάτοικοι της Γης με τις 3.000 γλώσσες και τις 12.000 διαλέκτους; Η λύση υπάρχει αλλά ο γλωσσικός σωβινισμός δεν μας αφήνει να δούμε μια απλή αλήθεια. Υπάρχει η πρόταση μιας απλής και εύκολης στην εκμάθηση γλώσσας που αν τη μάθουμε σαν δεύτερη γλώσσα μετά τη μητρική μας θα αποκτήσουμε τα εξής πλεονεκτήματα:

1. Θα μπορούμε να μιλάμε παντού στον κόσμο. Μη νομίζετε πως στη Γαλλία τους αρέσει να σας μιλούν Αγγλικά ή πως οι Άγγλοι ξέρουν Γαλλικά ή πως οι Εσκιμώοι ενδιαφέρονται να δώσουν πρωτοπορία στα Γερμανικά.
2. Θα ξοδέψουμε για την εκμάθηση λίγα χρήματα και χρόνο (ο Τολστόι αναφέρει ότι μετά από λίγες ώρες μελέτης τα κατάφερνε καλά).
3. Θα συμβάλουμε στο να λυθεί το πρόβλημα της επικοινωνίας – πνευματικής και υλικής – μεταξύ των ανθρώπων δια παντός (αυτοί που δεν γνωρίζονται μεταξύ τους γίνονται εύκολα θύματα προκαταλήψεων και παρεξηγήσεων).
4. Θα αναπτύξουμε αίσθημα αλληλεγγύης, κατανόησης και εκτίμησης προς τους αλλοεθνείς.
5. Ξεκινώντας από μια απλή γλώσσα ευκολότερα θα μάθουμε τις άλλες «περιζήτητες» όπως: Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά αλλά και ...Κινέζικα (γιατί η Εσπεράντο έχει κοινές λέξεις με τη Γαλλική στο 91,46%, την Αγγλική στο 89,50%, την Ιταλική 89,12%, τη Γερμανική 81,70%, κ.λπ).
6. Τα μεγάλα προβλήματα του πλανήτη Γη είναι κοινά και περισσότερο δύσκολα για τους απλούς ανθρώπους. Η προστασία του περιβάλλοντος, ο

αναλφαβητισμός, ο σωβινισμός- εθνικισμός, οι πόλεμοι, η πείνα, οι αρρώστιες, η εντατικοποίηση της ανάπτυξης χωρίς όρια, η παντοδυναμία και στρέβλωση κατά το δοκούν από τα μέσα ενημέρωσης, η βία και απομόνωση των μεγαλουπόλεων και τόσα άλλα παρόμοια απαιτούν κοινή δράση και συμμετοχή όλων των απλών ανθρώπων μέσω μιας άμεσης επικοινωνίας σε μια απλή γλώσσα.

7. Αν καθιερωθεί ως ενδιάμεση γλώσσα-γέφυρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) για τις μεταφράσεις από γλώσσα εθνική σε άλλη εθνική θα μειωθεί το κόστος μεταφράσεων άρα και η φορολογία μας ως πολιτών της Ε.Ε. (Υπολογίζεται πως για να μεταφραστεί μια λέξη κοστίζει 15 δολάρια. Φανταστείτε πόσο θα κοστίζει όταν οι χώρες-μέλη γίνουν 27 και οι γλώσσες 20). Κι ακόμα καλύτερα, αλήθεια είναι το ίδιο να σου μεταφράζουν από το να ακούς άμεσα τον συνομιλητή σου, τον τονισμό, το ηχόχρωμα, τον τρόπο εκφοράς του λόγου που δίνει πληρότητα στο εννοούμενο; Το Διεθνές Γλωσσολογικό Συμπόσιο αναφέρει ότι: “Η Εσπεράντο είναι η πιο κατάλληλη ως ενδιάμεση γλώσσα”.

8. Η Ελληνική και άλλες γλώσσες υφίστανται από την Αγγλική κυρίως μια άνευ προηγουμένου επίθεση και φθορά, πέρα από το φυσιολογικό, εξαιτίας της ξενομανίας, της τουριστικής επίδρασης, της άκριτης μουσικής επέλασης, του βίαιου πολιτιστικού εθνικισμού, της μόδας, της έλλειψης γνώσης του κινδύνου εξαφάνισης των εθνικών γλωσσών (όπως χάθηκαν οι ντοπιολαλιές έτσι θα χαθούν και οι εθνικές γλώσσες). Άρα υποστηρίζοντας μια μη εθνική γλώσσα ως διεθνή, υπερασπιζόμαστε την Ελληνική γλώσσα.

9. «Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι ανεξάρτητα από χρώμα, φύλο, θρησκεία, γλώσσα, χώρα καταγωγής» αναφέρεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αφού μιλάμε για δημοκρατία, ισότητα, ελευθερία, κοινωνική δικαιοσύνη γιατί επιμένουμε στη διασπαστική ελιτίστικη και αναγκαστική πορεία της εκμάθησης Αγγλικών, Γαλλικών, Γερμανικών, γεγονός που κάνει αυτούς που ξέρουν και αυτές αλλά και ακόμα άλλες 3.000 γλώσσες να μη μπορούν να συνεννοηθούν π.χ. με τους Κρητικούς ή Ηπειρώτες στις εκδρομές τους λόγω της ύπαρξης και των 12.000 τοπικών διαλέκτων.

Βέβαια η εκμάθηση της Εσπεράντο δεν σημαίνει ότι δεν χρειάζονται και οι άλλες γλώσσες, ασφαλώς και τα Αγγλικά. Αλλά αν ήταν να μάθουμε μια γλώσσα που την μιλάνε οι πιο πολλοί άνθρωποι, το 1/5 του πληθυσμού της γης, αυτή θα ήταν τα κινέζικα. Την Αγγλική μιλάνε λιγότερο από το 10% ως μητρική, τη Γερμανική και τη Γαλλική 2,5% αντίστοιχα (στατιστικές του ΟΗΕ).

Το ξέρετε ότι υπάρχει «Διακοινοβουλευτική Εσπεραντική Ομάδα» με έδρα το Λονδίνο και έχει μεταξύ άλλων 30 Άγγλους!! Βουλευτές από όλα τα κόμματα που προωθεί τη χρήση της Εσπεράντο στην Ε.Ε.; ακόμα ότι σε μια μελέτη στις 15 Δεκεμβρίου 1998 από τους 626 Ευρωβουλευτές οι 131 (=21%)

εκφράστηκαν θετικά για την Εσπεράντο; Γιατί στην Ε.Ε. έχουμε μια ουδέτερη υπερεθνική σημαία και όχι και μια ουδέτερη και υπερεθνική γλώσσα; Η Πλάκα, τα νησιά και ίσως όλη η Ελλάδα κατακτήθηκαν από την Αγγλική ή τα Greeklish, ε! δεν χρειάζεται και πολύ να δούμε και τη σημαία της Αγγλίας στην Ακρόπολη. Η γνώση της Εσπεράντο ως διεθνούς υπερεθνικής γλώσσας είναι μοναδικό πλεονέκτημα.

10. Η χρήση της θα συμβάλλει κατά ένα ποσοστό στην εδραίωση της Ειρήνης στον κόσμο για να πάψουν επί τέλους οι ανόητοι πόλεμοι σαν αυτούς που ζήσαμε τελευταία στη Γιουγκοσλαβία.

11. Θα υπάρξει επιτέλους μια γλωσσική ισότητα στα επιστημονικά Συνέδρια, γιατί όχι και στα βιβλία και περιοδικά με ίσους όρους χρήσης από εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους.

Πώς λοιπόν θα ανοίξουν οι πόρτες του κόσμου για όλους χωρίς το κλειδί της ουδέτερης διεθνούς γλώσσας που όπως είπε ο Ιούλιος Βερν χάθηκε στον Πύργο της Βαβέλ και ξαναφτιάχτηκε με τη γέννηση της Εσπεράντο;

Είναι γεγονός ότι χρειάζεται χρόνος για να γίνει κάτι. Αλλά κάποτε πρέπει να γίνει η αρχή ή η σκυτάλη να περνάει από τον έναν στον άλλο.

Το ευρωπαϊκό μετρικό σύστημα προτάθηκε το 1670 και εφαρμόστηκε το 1799. Στις ΗΠΑ έφτασε το 1990. Ακόμα χειρότερα, το πεντάγραμμο στη μουσική πρωτοπαρουσιάστηκε κατά τον 9ο μ.Χ. αιώνα, τροποποιήθηκε ως τον 11ο αιώνα και αυτή η μορφή του έγινε παραδεκτή και χρησιμοποιήθηκε τον 17ο αιώνα. Η διεθνής γλώσσα Εσπεράντο είναι απλή, εύκολη, πλήρης και εκφραστική και ήδη εφαρμόζεται πρακτικά:

- Από πολλές βιομηχανίες, εμπορικές, τουριστικές και μεταφορικές Εταιρείες (Siemens, Phillips, Fiat, Boss, κ.λπ).

- Η Παγκόσμια Ακαδημία Τουρισμού την υιοθέτησε επίσημα και τη μιλάνε άνδρες της Τουριστικής Αστυνομίας.

- Σε 900 δρόμους, πλατείες, πάρκα έχει δοθεί το όνομα «Zamenhof» ή «Εσπεράντο».

- Εσπεραντικά θέματα έχουν εκδοθεί από πολλές χώρες σε γραμματόσημα.

- Εσπεραντικά προγράμματα ποικίλης ύλης μεταδίδονται τακτικά από ραδιοφωνικούς σταθμούς (το 1988 έγιναν 5.239 εκπομπές διάρκειας 2.072 ωρών).

- Στη Σεούλ το 1988 καθώς και σε άλλες αθλητικές δραστηριότητες η Εσπεράντο χρησιμοποιήθηκε επίσημα και ισότιμα με άλλες γλώσσες.

- Διάφοροι διεθνείς οργανισμοί έχουν αποδεχθεί και αναγνωρίσει την Εσπεράντο όπως: Διεθνής Ταχυδρομική και Τηλεγραφική Ένωση, Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, Διεθνής Ένωση Ραδιοφωνίας, Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, Παγκόσμιο Γραφείο Προσκοπισμού, Διεθνής Ένωση Νεολαίας, Διεθνής Αμνηστία, Διεθνής Ομοσπονδία των Οργανώσεων του ΟΗΕ κ.ά.

Συνέχεια στη σελίδα 31

Απόπτωση: Ο προγραμματισμένος κυτταρικός θάνατος

Δημήτρης Γαλάρης

Αν. Καθηγητής της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η σημασία του κυτταρικού θανάτου έχει έλθει στην επιφάνεια τα τελευταία χρόνια και συγκεντρώνει έντονες προσπάθειες από πολλές ερευνητικές ομάδες σε όλα τα μέρη του κόσμου. Αυτή η απότομη αύξηση του ενδιαφέροντος για τον κυτταρικό θάνατο έχει προέλθει κυρίως από την κατανόηση ότι είναι εξίσου σημαντικός με τον κυτταρικό πολλαπλασιασμό για την διατήρηση της ζωής των πολυκυτταρικών οργανισμών. Αντίθετα από ότι γενικά πιστεύεται, υπάρχουν τουλάχιστον δύο διαφορετικοί τρόποι θανάτου στα κύτταρα, ο νεκρωτικός και ο αποπτωτικός ή προγραμματισμένος κυτταρικός θάνατος.

Η έννοια προγραμματισμένος κυτταρικός θάνατος (ΠΚΘ) ήταν γνωστή αρκετές δεκαετίες, αλλά μόνο στις αρχές της δεκαετίας του 70 έγινε μια σχετικά ακριβής περιγραφή της ακολουθίας των γεγονότων, η οποία ήταν φανερά διαφορετική από τον νεκρωτικό κυτταρικό θάνατο. Η δημιουργία του όρου "apoptosis" έγινε αργότερα και προέρχεται από την ελληνική λέξη "απόπτωση", η οποία περιγράφει την διαδικασία της πτώσης των φύλλων στα δένδρα (το ξεφλούδισμα της επιδερμίδας μας όταν εκτιθέμεθα στον ήλιο περισσότερο από μια ορισμένη χρονική περίοδο, είναι μια ακόμα παρόμοια διαδικασία). Σήμερα οι δυο όροι, απόπτωση και ΠΚΘ, χρησιμοποιούνται σαν συνώνυμοι (ταυτόσημοι) και αναφέρονται σε χαρακτηριστικές αλλαγές οι οποίες προκαλούνται σε ορισμένα κύτταρα με σκοπό την αυτοκαταστροφή τους όταν δεν χρειάζονται ή όταν έχουν υποστεί σοβαρές βλάβες.

Η απόπτωση είναι μία ενεργός διαδικασία και κατά την διάρκειά της τα κύτταρα υφίστανται μείωση του όγκου τους, τεμαχισμό του πυρηνικού DNA σε τμήματα πολλαπλάσια των νουκλεοσωμάτων (κάθε νουκλεοσωμάτιο αποτελείται από 180-200 ζεύγη βάσεων), συμπίκνωση της χρωματίνης, σπάσιμο του πυρήνα και δημιουργία κυστιδίων τα οποία

περιβάλλονται από μεμβράνη (αποπτωτικά σωματίδια), με τελικό αποτέλεσμα τον θάνατο των κυττάρων. Τα αποπτωτικά σωματίδια εξαφανίζονται γρήγορα από μακροφάγα ή άλλα γειτονικά κύτταρα με φαγοκυττάρωση. Εδώ βρίσκεται και η κύρια διαφορά της απόπτωσης από τη νέκρωση, έναν παθολογικό τύπο κυτταρικού θανάτου με λύση και απελευθέρωση του κυτταροπλασματικού υλικού το οποίο συχνά, σε αντίθεση με την απόπτωση, πυροδοτεί φλεγμονώδεις αντιδράσεις.

Παρότι ο ακριβής βιοχημικός μηχανισμός ο οποίος οδηγεί στην απόπτωση παραμένει εν πολλοίς άγνωστος, η έρευνα στο τομέα αυτό είναι εξαιρετικά έντονη και οι εξελίξεις ραγδαίες. Πολλά και διαφορετικά μηνύματα τα οποία μπορεί να προέρχονται τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό του κυττάρου φαίνεται να μπορούν να επηρεάζουν την απόφαση επιλογής μεταξύ ζωής και θανάτου. Τα μηνύματα αυτά μπορεί να είναι γενετικές πληροφορίες, κυτταρικές βλάβες οι οποίες προήλθαν από μια σειρά διαφορετικούς παράγοντες, ορμόνες, αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κυττάρων κ.α. Σήμερα, είναι γνωστό ότι όλ' αυτά τα μηνύματα ενεργοποιούν έναν κοινό μηχανισμό που οδηγεί τελικά στην απόπτωση του κυττάρου. Στο τελικό αυτό στάδιο, σημαντικό ρόλο παίζουν μερικές ειδικές πρωτεΐνες (πρωτεΐνες οι οποίες έχουν την ικανότητα να διασπούν και να κατακερματίζουν άλλες πρωτεΐνες αλλά και τον εαυτό τους) οι οποίες ονομάζονται κασπεάσες καθώς και τα μιτοχόνδρια (κυτταρικά οργανίδια υπεύθυνα κυρίως για τη παραγωγή ωφέλιμης χημικής ενέργειας υπό τη μορφή τριφωσφορικής αδενοσίνης - ATP).

Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων η απόπτωση αναστέλλεται παρουσία ακτινομυκίνης D ή κυκλοεξαμιδίου, τα οποία είναι γνωστό ότι αναστέλλουν την σύνθεση του RNA και των πρωτεϊνών αντίστοιχα. Κατά συνέπεια η όλη

διαδικασία ευρίσκεται κάτω από γενετικό έλεγχο, πράγμα που σημαίνει ότι ειδικά γονίδια ενεργοποιούνται για να μπορέσει τελικά να προκληθεί η απόπτωση. Ένας μεγάλος και διαρκώς αυξανόμενος αριθμός διαφορετικών πρωτεϊνών και γονιδίων φαίνεται να εμπλέκονται σ’ αυτή τη διαδικασία. Κατά παράξενο τρόπο πολλά από αυτά αποδείχθηκε ότι ήταν ογκογονίδια όπως το bcl-2, η p53 και το c-myc.

Γιατί όμως ένα κύτταρο να βάζει σε λειτουργία το μηχανισμό ο οποίος οδηγεί στην απόπτωσή του; Η ωφέλεια σε ορισμένες περιπτώσεις είναι αυτονόητη, όπως παραδείγματος χάριν στη διαλογή των Τ-λεμφοκυττάρων στο θύμο αδένος νεαρών ζώων, όπου θα πρέπει να αυτοκαταστραφούν τα λεμφοκύτταρα τα οποία αναγνωρίζουν ως αντιγόνα τις πρωτεΐνες του ίδιου του οργανισμού. Με τον τρόπο αυτό αποτρέπεται η αυτοανοσία και οι συνακόλουθες παθήσεις. Σε άλλες περιπτώσεις και σε διαφορετικούς ιστούς υπάρχει μία κυτταρική ομοιοστασία. Δηλαδή έχουμε συνεχή παραγωγή νέων κυττάρων με ταυτόχρονη απόπτωση ίσου

αριθμού γηρασμένων κυττάρων, ούτως ώστε ο αριθμός τους να παραμένει σχετικά σταθερός στο χρόνο. Η μη εύρυθμη λειτουργία των μηχανισμών της απόπτωσης σε αυτή την περίπτωση μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία όγκων λόγω ακριβώς της διαταραχής της ομοιοστασίας των κυττάρων στο συγκεκριμένο ιστό. Τέλος, εντελώς φυσιολογικά κύτταρα είναι δυνατόν να θέσουν σε λειτουργία αποπτωτικούς μηχανισμούς όταν βρίσκονται σε δυσχερή θέση. Παραδείγματος χάριν, όταν υπάρχει υψηλή συχνότητα δημιουργίας μεταλλάξεων στο γενετικό υλικό (στο DNA). Είναι προφανές ότι στις περιπτώσεις αυτές - και ειδικότερα όταν η ικανότητα επιδιόρθωσης των κυττάρων έχει υπερκερασθεί - τα κύτταρα “αισθάνονται” ότι είναι προτιμότερο να αυτοδιαλυθούν και τα συστατικά τους να απομακρυνθούν με ήπιες διεργασίες παρά να αποτυπωθούν οι βλάβες στο γενετικό υλικό με καταστρεπτικές συνέπειες όχι πια για το κύτταρο αλλά για ολόκληρο τον οργανισμό (και επομένως, σε τελική ανάλυση, και για το ίδιο το κύτταρο – ‘θάνατος’ του μέρους προς χάριν του όλου).

Το καλοκαίρι του 1998 ήταν ιδιαίτερα ξερό. Και το πουρνάρι αποφάσισε να ενεργοποιήσει τον αυτόματο «προγραμματισμένο κλαδικό θάνατο». Οδήγησε σε θάνατο δυο- τρία επιμέρους, για να είναι σήμερα, θαλερό το όλο.

Τηλε-υπηρεσίες Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Υπάρχουσα κατάσταση και προοπτικές

Χρήστος Σαββρανίδης
Υποψ. Διδ. Τμήματος ΦΠΨ

Ενα σύγχρονο Πανεπιστήμιο, με την έναρξη της νέας χιλιετίας, οφείλει να διακρίνει, να αξιολογεί και να χρησιμοποιεί (προς όφελος της εκπαίδευσης, της έρευνας και των δραστηριοτήτων του στην περιοχή) τις νέες τεχνολογίες, ιδέες και πρακτικές, οι οποίες είναι σε θέση να βοηθήσουν αφενός, το Πανεπιστήμιο να είναι ανταγωνιστικό και αξιόπιστο στην πραγματοποίηση έρευνας διεθνούς επιπέδου και αφετέρου, την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και καινοτομιών στον τομέα της εκπαίδευσης.

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων διαθέτει σύγχρονη και αποτελεσματική τηλεπικοινωνιακή υποδομή (υπηρεσίες δικτύου, Internet, τηλεφωνίας κλπ.) και η χρήση αυτής της υποδομής μπορεί να αναπτύξει τηλε-υπηρεσίες, που είναι σε θέση να αναδείξουν το Πανεπιστήμιο ως κύριο φορέα ανάπτυξης και έρευνας για τις τηλε-υπηρεσίες στην περιοχή της Ηπείρου, δεδομένου ότι η χρήση αυτών των υπηρεσιών στην περιοχή μας είναι περιορισμένη. Η χρήση της δικτυακής υποδομής του Πανεπιστημίου, είναι δυνατό να αποτελέσει και μέσο παροχής πανεπιστημιακής, επαγγελματικής και δια βίου κατάρτισης. Οι τηλε-υπηρεσίες μπορούν να αποτελέσουν επίσης ένα μέσο σύνδεσης του Ιδρύματός μας με την κοινωνία (Απόφοιτοι του Ιδρύματος, Δημόσιοι και Ιδιωτικοί φορείς), διότι είναι μέσο υποστήριξης ανθρωπο-δικτύων μεταξύ του Πανεπιστημίου και του εξωτερικού του περιβάλλοντος (στην μεταξύ τους επικοινωνία και συνεργασία).

Οι νέες μορφές τηλε-υπηρεσιών που είναι δυνατό να αναπτυχθούν με βάση την Ελληνική και Ευρωπαϊκή Πανεπιστημιακή πρακτική είναι οι εξής:

- *Υπηρεσίες Τηλεεργασίας (teleworking).* Ο όρος τηλεεργασία αναφέρεται σε οποιοδήποτε είδος εργασιακής απασχόλησης, μερικής ή ολικής, που βοηθάει τον εργαζόμενο να παράγει το έργο που

του ζητήθηκε, αποτελεσματικά από το σπίτι του, ή από το χώρο που επιλέγει ο ίδιος, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες που του παρέχουν η πληροφορική, οι τηλεπικοινωνίες και η τηλεματική. Οι πιο διαδεδομένες μορφές τηλεεργασίας στην Ευρώπη είναι: 1) η τηλεεργασία από το σπίτι, 2) η εργασία σε συνοικιακό εργασιακό κέντρο, 3) η εργασία σε δορυφορικά κέντρα τηλεεργασίας που υπάρχουν σε αστικά κέντρα, 4) η κινητή εργασία, 5) η τηλεεργασία μέσω τηλεκέντρων, 6) η τηλεεργασία μέσω τηλε-αγροικιών.

- *Υπηρεσίες Τηλε-εκπαίδευσης* για τα Προγράμματα Εκπαίδευσης από Απόσταση (Distance Learning Programs) μέσω των δυνατοτήτων που δίνει ο Παγκόσμιος Ιστός (1. μαθήματα, ασκήσεις, εργασίες κλπ. σε Ιστοσελίδες, 2. Βάσεις Δεδομένων Εικονικής Πραγματικότητας βασισμένες στο κείμενο (MOO - Multi-User Dimension, Object Oriented), 3. Μαθήματα με τη χρήση Τηλεδιάσκεψης (Videoconference), ή On-Line μαθημάτων μέσω Telnet (υπηρεσία χειρισμού H/Y από απόσταση), 4. Chat (Υπηρεσίες Συζητήσεων) ή E-mail (Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο), 5. Πολυμέσα - Παρουσιάσεις Πολυμέσων (Multimedia).
- *Υπηρεσίες Τηλεϊατρικής* που δίνουν τη δυνατότητα σε απομακρυσμένους τόπους για παροχή ιατρικής υποστήριξης, αλλά και συνεργασία μεταξύ των ιατρών νοσοκομείων ή κέντρων υγείας και παροχή δεδομένων στους ερευνητές για ιατρική έρευνα.
- *Υπηρεσίες Αναζήτησης Πληροφοριών* για εύρεση δεδομένων για έρευνα σε Βάσεις Δεδομένων όπως π.χ. Lexis, Nexis, Dialog κλπ., ή απευθείας πρόσβαση μέσω του διαδικτύου σε βιβλιογραφικά CD-ROM's και εύρεση πληροφοριών μέσω μηχανών αναζήτησης των περιεχομένων του

Παγκόσμιου Ιστού.

- *Υπηρεσίες Ηλεκτρονικού Εμπορίου (Electronic Commerce)*. Η υπηρεσία αυτή παρέχει την δυνατότητα για ηλεκτρονική παραγγελία προϊόντων, πληρωμή και παράδοση αϋλων αγαθών και υπηρεσιών (λογισμικό, ψυχαγωγικό περιεχόμενο), υποστήριξη ηλεκτρονικών εμπορικών συναλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο.
- *Υπηρεσίες Τηλεσυνεργασίας (Telecooperation Services)* μεταξύ φορέων του εξωτερικού περιβάλλοντος και του Πανεπιστημίου στα πλαίσια μιας γόνιμης συνεργασίας, ανταλλαγής και ανάπτυξης νέων ιδεών που καθιστούν το Πανεπιστήμιο βασικό παράγοντα για την αειφορία στην περιοχή.

Παρακάτω παρουσιάζονται μερικές ενδεικτικές προσπάθειες ανάπτυξης τηλε-υπηρεσιών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων:

- *Μονάδα Ιατρικής Τεχνολογίας & Τεχνολογίας Λογισμικού* (<http://medlab.cs.uoi.gr>): Τηλεδιάσκεψη (για τα νοσοκομεία), Τηλεκπαίδευση στην Ιατρική με Σειρές Μαθημάτων (Καρδιολογία, Γυναικολογία κλπ.), Κέντρα Τηλεργασίας κλπ..
- *Εργαστήριο Πολυμέσων και Εικονικής Πραγματικότητας* (<http://www.uoi.gr/schools/edu/ptde/gr/notes.htm>): Ηλεκτρονικές Σημειώσεις για το Εκπαιδευτικό Λογισμικό Πολυμέσων.
- *Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Ιωαννίνων* (http://www.lib.uoi.gr/services_online/gr_services_online.htm): Υπηρεσία αναζήτησης βιβλιογραφίας FirstSearch, Science Direct, πρόσβαση σε δίκτυο CD-ROMS κλπ.
- *Γραφείο Διαμεσολάβησης*: Τηλεδίκτυο διακίνησης πληροφοριών των φορέων πληροφόρησης για Ευρωπαϊκά και Εθνικά Θέματα (<http://liaison.admin.uoi.gr>).

Ενδεικτικές Προτάσεις Ανάπτυξης Τηλε-υπηρεσιών

- Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων με την υπάρχουσα υποδομή, είναι σε θέση να αναπτύξει υπηρεσίες για την διάδοση των εκδόσεων του Πανεπιστημίου και δυνατότητας ηλεκτρονικής παραγγελίας των εκδόσεων αυτών. Ακόμη η υλοποίηση προσπαθειών και η έρευνα που θα βοηθήσουν το ηλεκτρονικό εμπόριο (ραγδαία η ανάπτυξή του διεθνώς) π.χ. για την ανάπτυξη του τουρισμού και άλλων τομέων ανάπτυξης στην Ήπειρο, είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί.
- Η *υπηρεσία της τηλεργασίας* μπορεί να βοηθήσει το Προσωπικό των Ερευνητικών και άλλων Προγραμμάτων να εργάζεται από απόσταση (γραμματειακή υποστήριξη, μεταφράσεις, μελέτες κλπ.) στα πλαίσια μερικής απασχόλησης. Επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως θερμοκοιτίδα ανάπτυξης του τομέα παροχής υπηρεσιών κι ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων

από τους αποφοίτους του Ιδρύματος.

- *Υπηρεσίες Τηλε-εκπαίδευσης*. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων είναι σε θέση με την υπάρχουσα υποδομή να αναπτύξει εκπαιδευτικό υλικό, τόσο για τα μαθήματα των Τμημάτων του, όσο και για τα μαθήματα εκπαίδευσης από απόσταση.

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συμμετέχει ήδη μέσα από ερευνητικά προγράμματα σε δραστηριότητες ανάπτυξης τηλε-υπηρεσιών και του κατάλληλου πληροφοριακού υλικού μέσα από Κοινοτικές Πρωτοβουλίες ADAPT, Ευρωπαϊκά και Εθνικά Προγράμματα.

Απαιτείται να υπάρξει ανάλυση, σχεδίαση, οργάνωση και συντονισμός στην ανάπτυξη τηλε-υπηρεσιών όχι μόνο από χρηματοδότηση που προέρχεται από προγράμματα.

Οι ενέργειες, οι πρωτοβουλίες και οι καινοτομίες θα πρέπει να μετασχηματιστούν σε ανταγωνιστικές υποβολές προτάσεων στο 5^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για τα σχετικά με τις τηλε-υπηρεσίες προγράμματα αλλά και όλα τα υπόλοιπα προγράμματα που σχετίζονται με την κοινωνία των πληροφοριών.

Έτσι το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων θα καταφέρει να είναι ανταγωνιστικό στα Προγράμματα της Τηλεματικής και της Κοινωνίας των Πληροφοριών και να συνεισφέρει με τον τρόπο του στην συμμετοχή της χώρας μας στα Ευρωπαϊκά Ερευνητικά Προγράμματα. Ακόμη θα καταφέρει να αντλήσει την κατάλληλη χρηματοδότηση, ώστε να μπορέσει να αναπτύξει ακόμη περισσότερο τις ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητές του.

Πέντε προτάσεις για την πρόληψη πυρκαγιάς

Γρηγόριος Νούσιος
Υπάλληλος Οικονομικής Υπηρεσίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Με αφορμή την πυρκαγιά του περασμένου καλοκαιριού στα υψώματα δυτικά της Πανεπιστημιούπολης ο υπάλληλος του Πανεπιστημίου μας κ. Γ. Νούσιος έστειλε προς το Δήμαρχο Μπιζανίου την παρακάτω επιστολή. Επειδή το δασωμένο τμήμα της Πανεπιστημιούπολης γειτνιάζει με περιοχές που κατ' επανάληψη έχουν πάρει φωτιά τα τελευταία χρόνια, δημοσιεύουμε την επιστολή αυτή, ως μια ευκαιρία προβληματισμού.

Προς Τον Δήμαρχο
Του Δήμου Μπιζανίου

ΚΟΣΜΗΡΑ 25-8-99

Αγαπητέ κ. ΔΗΜΑΡΧΕ,
Ήδη περάσαμε έναν εφιάλτη εξ' αιτίας της φωτιάς, η οποία παρ' ολίγο να κάνει στάχτη όλο τον περιβάλλοντα χώρο του Δημοτικού Διαμερίσματος Κοσμηράς, καθώς και το ίδιο το χωριό μας.

Είναι καιρός να αναλογιστούμε τώρα, Τι έφταιξε και φτάσαμε μέχρι εδώ, και τι μπορούμε να κάνουμε στο μέλλον, για να μην ζήσουμε ανάλογες καταστάσεις. Είμαι μόνιμος κάτοικος Κοσμηράς, μένω στα όρια με το φυσικό δάσος του χωριού και πολύ κοντά στο Πευκοδάσος, και φυσικό είναι να με ενδιαφέρει - όπως και κάθε χωριανό - η διατήρηση της ομορφιάς και του φυσικού περιβάλλοντος του χωριού μας.

Όπως είναι γνωστό, η φωτιά ξεκίνησε από το χωριό ΖΕΥΓΑΡΙΑ που βρίσκεται περίπου 8 χιλιόμετρα από το χωριό μας σε Βόρειο-Δυτική κατεύθυνση. Δεν γνωρίζω και δεν είμαι αρμόδιος να εξετάσω αν βάζουν κάποιον την φωτιά, όπως ακούγεται εδώ και πολλά χρόνια, ή μπαίνει τυχαία από φυσικά φαινόμενα (κεραυνός, σύρματα ΔΕΗ κλπ).

Το βέβαιο είναι ότι η φωτιά από το συγκεκριμένο μέρος που ξεκινάει καταλήγει στο χωριό μας και είναι το μόνο που κινδυνεύει άμεσα, χωρίς κάθε φορά να μπορούμε να κάνουμε κάτι.

Και εδώ πρέπει να επικεντρώσουμε την προσοχή

μας, για να βρούμε τρόπους αποτελεσματικής αντιμετώπισης αυτού του φυσικού φαινομένου που για το χωριό μας ορισμένες μέρες του καλοκαιριού γίνεται εφιάλτης.

- Πρώτα - πρώτα, κατά την γνώμη μου, όπως έζησα τα γεγονότα, τα Πυροσβεστικά Αυτοκίνητα δεν μπορούσαν να προσεγγίσουν την φωτιά κατά μήκος του βουνού που λέγεται ΤΣΟΥΚΑ, από την Κοσμηρά μέχρι το Ασβεστοχώρι και την Κόντσικα, διότι δεν υπήρχε δασικός δρόμος. Έτσι το πύρινο μέτωπο, με την βοήθεια του ανέμου, ερχόταν ανενόχλητο, καίγοντας τα πάντα στο πέρασμά του και τα Πυροσβεστικά Πληρώματα να το κοιτάζουν από τους πρόποδες του βουνού, χωρίς να μπορούν να επέμβουν. Έτσι, Κύριε Δήμαρχε, πρέπει να ανοιχτούν δύο δασικοί δρόμοι που να ξεκινούν από τους πρόποδες της Τσούκας να διατρέχουν το πλάι και να καταλήγουν στην κορυφή, και ένας τρίτος κατά μήκος της κορυφογραμμής, από την θέση του Προφήτη Ηλία μέχρι το χωριό ΖΕΥΓΑΡΙΑ.

- Δεύτερον να ανοιχθεί δασικός δρόμος, από την θέση Βρυσούλες αφ' ενός προς τα δεξιά, μέχρι να συναντήσει τον πρώτο από τους άλλους δύο δρόμους και αφ' ετέρου προς τα αριστερά μέσα στο Πευκοδάσος, ο οποίος θα συνεχιστεί μέχρι να

συναντήσει τον δρόμο που οδηγεί στην Δωδώνη. Έτσι θα μπορεί να επεμβαίνει σ' οποιοδήποτε σημείο η Πυροσβεστική Υπηρεσία, να αποκλείει την φωτιά σε ορισμένη περιοχή και να την σβήνει.

Με αυτό τον πλέγμα των δασικών δρόμων, καθώς και με αυτούς που ήδη υπάρχουν, κατά την γνώμη μου, η Πυροσβεστική Υπηρεσία θα είναι πιο αποτελεσματική και θα μπορεί να μας διαφυλάξει από την καταστροφή και να σώσει και την πλούσια φυσική βλάστηση αλλά και το πανέμορφο Πευκοδάσος που τόσο το έχουμε ανάγκη όλοι μας.

- Τρίτον, κατά την γνώμη μου, πρέπει στην δημοπράτηση της νέας δεξαμενής νερού, που πρόκειται να γίνει στην κορυφή του χωριού - αν οι πληροφορίες μου είναι σωστές - να προβλεφθεί μία δεξαμενή ανοιχτή μικρή 30 έως 40 κυβικών δίπλα από την άλλη, η οποία να γεμίζει με νερό, με αγωγό μεγάλου διαμετρήματος, γρήγορα, για να χρησιμοποιείται μόνο σε περίπτωση εφοδιασμού με νερό του ελικοπτερίου ή των πυροσβεστικών οχημάτων. Το ίδιο και στο χωριό να δημιουργηθούν 3 με 4 πυροσβεστικοί κρουνοί - ο ένας μάλιστα πολύ κοντά στο πευκοδάσος - σε εκ διαμέτρου αντίθετα σημεία για τον άμεσο εφοδιασμό των Πυροσβεστικών οχημάτων. Κόστος μηδέν μπροστά στην ωφέλεια που θα παρέχουν. Ακόμη πρέπει να είναι ενημερωμένος ο υπεύθυνος υδραυλικός του Δήμου ή ο αντικαταστάτης του, ούτως ώστε στην συγκεκριμένη περίπτωση να διακόπτει την παροχή νερού στο υπόλοιπο χωριό για να μπορούν να καταβρέχουν τις αυλές τους οι κάτοικοι των σπιτιών που είναι κοντά προς την φωτιά.

- Τέταρτον, θα πρέπει να υπάρχει στα μεσοπρόθεσμα Σχέδια του Δήμου, η προμήθεια ενός τουλάχιστον πυροσβεστικού οχήματος, είτε με χρήματα του Δήμου, είτε μέσω Ευρωπαϊκών Κοινοτικών Προγραμμάτων, είτε σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο ή το Νοσοκομείο της Δουρούτης ή με διάφορες Βιομηχανίες που βρίσκονται στην περιοχή και που θα έχει σε περίπτωση φωτιάς άμεση επέμβαση.

- Πέμπτον, κύριε Δήμαρχε, η άμεση ενημέρωση και καθοδήγηση των κατοίκων του χωριού, για παροχή βοήθειας κατά τις κρίσιμες εκείνες ώρες για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Π.χ, καθόμασταν στο καφενείο το απόγευμα εκείνης της Παρασκευής και συζητούσαμε βλέποντας την φωτιά να καταβαίνει από το βουνό, ενώ έπρεπε κάποιοι από μας να πάμε στα πρώτα σπίτια να βοηθήσουμε. Δεν το σκέφθηκε κανείς όμως εκείνη την ώρα... Δεν αναφέρομαι στους Πυροσβέστες που έκαναν με αυτοθυσία την δουλειά τους· ειδικότερα γύρω εκεί στα μεσάνυχτα στην κορυφή του βουνού ήταν καθοριστική η συμβολή τους στο σβήσιμο της φωτιάς. Όπως επίσης των αεροπλάνων και του ελικοπτερίου. Ας φροντίσει ο Δήμος μας, κατά τούς θερινούς μήνες, με τις Υπηρεσίες του ή με την βοήθεια Πυροσβεστικών Οργάνων, να ενημερώνει τους ανθρώπους του κάθε δημοτικού Διαμερίσματος, για την ΠΡΟΛΗΨΗ και την

ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ των πυρκαγιών. Σίγουρα ωφελημένοι θα βγούμε από μία τέτοια προσπάθεια.

Αυτές κύριε Δήμαρχε είναι οι σκέψεις μου και προτάσεις μου για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης με αφορμή την πυρκαγιά. Πιθανόν κάποιες σκέψεις απ' αυτές να τις έχετε στο μυαλό σας, κάποιες προτάσεις να τις εξετάζετε ή κάποια μέτρα να σας διαφεύγουν. Ας προστεθούν στις δικές σας σκέψεις ή προτάσεις και ας γίνουν αποφάσεις και έργα για το επόμενο καλοκαίρι. Διότι πράγματι κάθε καλοκαίρι βιώνουμε αυτό το πρόβλημα και ζούμε με την αγωνία μήπως, από λάθος ή εσκεμμένη ενέργεια, εκδηλωθεί ένα τέτοιο καταστροφικό φυσικό φαινόμενο.

Πιστεύω ότι έχετε σήμερα την δύναμη μέσω της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης να σας δοθεί ένα Μηχάνημα για την διάνοιξη των δασικών δρόμων, που είναι η αρχή αντιμετώπισης μιας τέτοιας κατάστασης και με ελάχιστο κόστος πιστεύω.

Δεν συγχωρείται Κύριε Δήμαρχε, κατά την γνώμη μου, καμιά καθυστέρηση ή ολιγωρία στο θέμα αυτό, το οποίο είναι ζωτικής σημασίας για το χωριό μας. Διότι αν αυτή την φορά γλιτώσαμε - διότι δεν φυσούσε άνεμος - την επόμενη - που εύχομαι να μην έλθει ποτέ - δεν γνωρίζουμε πόσο καταστροφικά θα είναι τα αποτελέσματα, τόσο για το χωριό μας αλλά και επέκταση και για το χωριό σας αργότερα.

Επειδή όμως δεν μπορούμε να ζούμε με ευχολόγια κύριε Δήμαρχε, προχωρήστε σε έργα.

Ευχαριστώ για την υπομονή σας.

Κοινοποίηση:

- Πρόεδρο Δημοτικού Διαμερίσματος Κοσμηράς

Περιβαλλοντισμός και ριζοσπαστική οικολογία

Ευθύμης Παπαδημητρίου

Καθηγητής Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Αρχίζοντας με λίγες απαραίτητες εννοιολογικές διευκρινίσεις, θα λέγαμε ότι στην έννοια του περιβαλλοντισμού μπορέσω να περιληφθούν όλες οι συνειδητές προσπάθειες προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος από ανθρωπινες παρεμβάσεις, όταν αυτές είναι υπερβολικές και δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στα οικοσυστήματα ή μη αντιστρέψιμες συνέπειες σε επίπεδο βιόσφαιρας, θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή των μελλοντικών γενιών ή τη ζωή στον πλανήτη γενικά.

Με τον όρο οικολογία ή οικολογική προσέγγιση εννοούμε συνήθως μια ευρύτερη θεώρηση των πραγμάτων, δηλαδή μια σκοπιά που δεν περιορίζεται στην προστασία ή τη βελτίωση του περιβάλλοντος με στόχο ωφελιμιστικό και στενά ανθρωποκεντρικό. Η οικολογία δεν ενδιαφέρεται μόνο για ό,τι "περιβάλλει" τον άνθρωπο, αλλά αποτελεί μια ευρύτερη προσέγγιση, μια ολιστική θεώρηση των όντων, της έμβιας και αβιοτικής φύσης και θεωρεί ότι όλα τα όντα έχω την ίδια εγγενή, έμφυτες αξία - δεν έχουν, δηλαδή, αξία μόνο για τον άνθρωπο ή επειδή ο άνθρωπος τα αξιολογεί. Με τον τρόπο αυτό, η οικολογική προσέγγιση των πραγμάτων εγκαταλείπει τον ανθρωποκεντρισμό και προχωράει σ' ένα βιοκεντρισμό ή ένα φυσιοκεντρισμό¹.

Όμως, όπως θα δούμε στη συνέχεια, η οικολογική προσέγγιση δεν είναι μονοσήμαντη και εκφράζεται πολιτικά και κοινωνικά με πολλές και συχνά αντικρουόμενες θεωρίες, τακτικές και στρατηγικές. Στην εποχή μας σε βιομηχανικές κοινωνίες της αγοράς, συνεχίζοντας την οικονομία της διηνεκούς ανάπτυξης, παράγουν και αναπαράγουν τεράστιες αντιφάσεις και τέτοιες σχέσεις με τη βιόσφαιρα που απειλούν με ολοκληρωτική καταστροφή τον πλανήτη. Τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά αδιέξοδα είναι τέτοιας κλίμακας, ώστε να μην αρκούν πια σε υποθέσεις των οικολογούντων επιστημόνων για το μέλλον της εκβιομηχάνισης και οι προγνώσεις τους για τα όρια της ανάπτυξης και της αντοχής του πλανήτη στη ληστική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων για ιδιωτική ιδιοποίηση. Αποτέλεσμα της δυσπιστίας όλο και πιο πλατιών στρωμάτων του πληθυσμού των βιομηχανικών κυρίως κρατών στις εκτιμήσεις και τις προθέσεις των πολιτικών και των οικολογούντων φυσικών επιστημόνων υπήρξε η γένεση ενός τεράστιου οικολογικού κινήματος ή, καλύτερα, κινήματος πολιτών με μια

πολιτική και κοινωνική δυναμική που δεν έχει ίσως ακόμη σωστά αποτιμηθεί και δεν έχει επηρεάσει τα πράγματα όσο θα μπορούσε σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Η εξέταση των λόγων αυτής της κατάστασης - που είναι πολλοί - δε θα μας απασχολήσει σ' αυτό το κείμενο.

Εκτός από το πολιτικό - κοινωνικό επίπεδο, αντίδραση υπήρξε και στο επίπεδο της θεωρίας. Η απάντηση στο ρηχό περιβαλλοντισμό που ενδιαφερόταν για απλές εμβληματικές, διορθωτικές κινήσεις προστασίας του περιβάλλοντος με σαφή ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό, χωρίς να αμφισβητεί καθόλου την πορεία και την κατεύθυνση της οικονομίας και της κοινωνίας - δόθηκε από τη ριζοσπαστική οικολογία. Η τελευταία θεωρεί την οικολογική κρίση ως αναπόσπαστο τμήμα μιας πολυδιάστατης κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής κρίσης και ανάγει τις αιτίες της σε συστημικά αίτια. Έτσι, ενώ η μη ριζοσπαστική οικολογία, στην ανάλυσή της για τα αίτια της κρίσης και τον τρόπο εξόδου απ' αυτή, παίρνει ως δεδομένο το υπάρχον κοινωνικοοικονομικό σύστημα, η ριζοσπαστική οικολογία οραματίζεται ένα νέο κοινωνικοοικονομικό σύστημα, με νέες θεσμικές δομές ισοκατανομής της οικονομικής, της πολιτικής και της κοινωνικής δύναμης, με τρόπο που να αποκλείει τις σημερινές εξουσιαστικές και εκμεταλλευτικές σχέσεις².

Η απαίτηση που διατυπώνεται, από την πλευρά κυρίως της κοινωνικής οικολογίας, για αλλαγή τρόπου ζωής και ολική αμφισβήτηση της σημερινής κοινωνίας, των αξιών της, των ιεραρχικών δομών, της εκμετάλλευσης και της κυριαρχίας πάνω στους ανθρώπους και τη φύση, το όραμα μιας οικολογικής κοινωνίας συμφιλωμένης με τη φύση, θεωρούνται ακόμη ως κάτι το ουτοπικό και ταυτίζονται συχνά με τις θεωρίες της παραίτησης και της εχθρότητας προς τον πολιτισμό και την πρόοδο. Όμως, η ιδεολογική κριτική που ασκείται στην οικολογία σήμερα δεν πείθει ότι η ίδια έχει ξεπεράσει τους δικούς της περιορισμούς και τα δικά της ιδεολογήματα, όπως ήταν, π.χ., η ιδέα της υλικής προόδου που έπαιξε καθοριστικό ρόλο και στη μαρξιστική σκέψη και παράδοση, διαιωνίζοντας την τεχνολογική αισιοδοξία του 19ου αιώνα. Σήμερα γνωρίζουμε ότι οι κοινωνίες της αφθονίας των υπεραναπτυγμένων χωρών οφείλονται στη φτώχεια και τη λεηλασία των φυσικών πόρων του λεγόμενου Τρίτου

Κόσμου, στη ληστρική σχέση με τη φύση και τους ανθρώπους σε πλανητική κλίμακα. Σήμερα γνωρίζουμε ότι το προβλεπόμενο μέλλον θα ανήκει ακόμη στο «βασιλείο της ανάγκης» και όχι στο «βασιλείο της ελευθερίας». Το πρόβλημα δε θα είναι πρόβλημα διανομής της αφθονίας, αλλά πρόβλημα επιβίωσης του μολυσμένου πλανήτη και των κατοίκων του.

Για το ζήτημα της προστασίας της φύσης και τη βιώσιμη ανάπτυξη διεξάγεται διεθνώς μια πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση. Η δημιουργία και η ανάπτυξη της οικολογικής συζήτησης, η οποία άρχισε πριν από τριάντα χρόνια με το βιβλίο της ωκεανολόγου Rachel Carsons, με την προειδοποίηση για τις συνέπειες της χρήσης φυτοφαρμάκων που χρησιμοποιούνται στη γεωργία, τόσο και οι ανησυχίες κάποιων διανοητών, όπως ήταν οι Aldo Leopold και John Muir, που αγωνιούσαν την ίδια εποχή για την ακεραιότητα του περιβάλλοντος, υπήρξαν μικρές ενδείξεις μπροστά στα προβλήματα ορατής υποβάθμισης του περιβάλλοντος που παρατηρήθηκαν στη δεκαετία του '70. Αν θα επιχειρούσε κανείς έναν πρόχειρο απολογισμό των τριάντα χρόνων που πέρασαν, θα μπορούσε να ισχυριστεί, με τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, ότι πολλές από τις περιβαλλοντικές τάσεις και θεωρίες αποδείχτηκαν ενδιαφέρουσες και χρήσιμες για την αλλαγή της συνείδησης και της κουλτούρας εκατομμυρίων ατόμων. Παράλληλα, κατά τη δεκαετία του '70, φιλόσοφοι και άλλοι διανοούμενοι άρχισαν να αναπτύσσουν τη θεωρητική στάση που στη συνέχεια ονομάστηκε «περιβαλλοντική φιλοσοφία». Σ' αυτή την προσέγγιση, το αίτημα για τη συντήρηση του περιβάλλοντος συνοδευόταν με την προσπάθεια διατύπωσης μιας νέας περιβαλλοντικής ηθικής και κάποιων αξιολογικών προσεγγίσεων που επιχειρούσαν τη διατύπωση ενός αριθμού θεμελιωδών αρχών που θα έπρεπε να διέπουν τις σχέσεις των ανθρώπων με τη φύση.

Ο μεταρρυθμιστικός περιβαλλοντισμός, όπως κατέληξε να ονομαστεί η παραπάνω τάση, ήταν μια αποσπασματική και θεματική πολιτική απάντηση στο πρόβλημα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος που ταίριαζε με την προσέγγιση της περιβαλλοντικής ηθικής. Για το λόγο αυτό, πολλοί φιλόσοφοι, απογοητευμένοι, άρχισαν να αναζητούν μια πιο περιεκτική προσέγγιση των ίδιων προβλημάτων. Αποτέλεσμα αυτής της ζύμωσης ήταν η εμφάνιση μιας πιο ριζοσπαστικής κριτικής των φιλοσοφικών και ιδεολογικών θεμελιών της δυτικής βιομηχανικής κοινωνίας. Αυτή την εποχή δημοσιεύονται τα έργα του Marcuse, Ο μονοδιάστατος άνθρωπος (1964) και Ένα Δοκίμιο για την απελευθέρωση (1969), στα οποία ασκείται έντονη κριτική στον παραλογισμό της βιομηχανικής κοινωνίας και στην καταστροφική, για τον άνθρωπο και τη φύση, παραγωγικότητα της καταναλωτικής κοινωνίας και ζητείται ένας επαναπροσανατολισμός της πνευματικής και υλικής παραγωγής. Γεγονός που θα σήμαινε μια επανάσταση στην κεφαλαιοκρατική κοινωνία.

Άτομα δραστηριοποιημένα στο χώρο της περιβαλλοντικής φιλοσοφίας αντιλήφθηκαν τελικά ότι η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής ηθικής ως τρόπου ζωής δεν ήταν δυνατή για όσο καιρό θα περιοριζόταν μόνο στην επέκταση ηθικών συστημάτων θεμελιωμένων στον ανθρωποκεντρισμό και όχι σε μια διαφορετική οικολογική φιλοσοφία. Σύντομα η περιβαλλοντική φιλοσοφία αντικαταστάθηκε, ιδιαίτερα στην Αμερική, από την

Οικοσοφία του Νορβηγού φιλοσόφου Arne Naess, η οποία αποτελούσε και πρακτικό τρόπο ζωής και πραγματοποίηση κάποιων υψηλών ηθικών στάσεων ζωής με εμμενή αξία. Η Οικοσοφία δεν υπήρξε ένας απλός συναισθηματικός τρόπος του να βλέπουμε τη φύση, αλλά δήλωνε μια βαθύτερη αγάπη και μια ταύτιση με άλλες μορφές ζωής πάνω στον πλανήτη και το ευρύ-τερο σύμπαν. Ο Naess, ήδη από τα πρώτα του κείμενα, στρέφεται κατά του ρηχού περιβαλλοντισμού και τονίζει την άποψη ότι μια οικολογικά υπεύθυνη πολιτική θα πρέπει να ενδιαφέρεται μόνο εν μέρει για τη μόλυνση του περιβάλλοντος και την εξάντληση των φυσικών πόρων, ενώ θα έπρεπε να ανησυχεί περισσότερο για τις αρχές της ποικιλίας, της περιπλοκότητας, της αυτονομίας, της αποκέντρωσης, της συμβίωσης, του εξισωτισμού και της αταξικότητας³.

Κατά τη γνώμη του, η «ρηχή οικολογία, όταν αγωνίζεται ενάντια στη μόλυνση του περιβάλλοντος και τη σπατάλη των φυσικών πόρων, έχει ως αντικειμενικό στόχο την υγεία και την ευημερία των ανθρώπων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η ρηχή οικολογία βασίζεται στην «εργαλειακή λογική», κατά την έκφραση της Σχολής της Φρανκφούρτης, και ενδιαφέρεται περισσότερο για τον τρόπο παρά για τα αίτια όσων συμβαίνουν γύρω μας. Αντίθετα, η οικολογία εις βάθος (Deep ecology) αρνείται την εικόνα του ανθρώπου μέσα στο περιβάλλον και υιοθετεί την εικόνα της συνάφειας και του ολικού πεδίου. Οι οργανισμοί θεωρούνται ως κόμβοι στο δίκτυ της βιόσφαιρας ή του πεδίου εσωτερικών σχέσεων. Η ευεξία και η ευημερία της ανθρωπίνης και μη ανθρωπίνης ζωής πάνω στη γη θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται ως εγγενείς αξίες ή αυταξίες. Ο πλούτος και η ποικιλία των μορφών ζωής συνεισφέρουν στην πραγματοποίηση αυτών των αξιών και θεωρούνται τα ίδια ως αξίες. Κατά συνέπεια, οι άνθρωποι δεν έχουν το δικαίωμα να ελαττώνω αυτή την ποικιλία και τον πλούτο παρά μόνο για την ικανοποίηση «ζωτικών» τους αναγκών.

Συνέπεια των παραπάνω διαπιστώσεων του Naess είναι το ότι θα έπρεπε να αλλάξουν οι στάσεις και οι πολιτικές μας σχετικά. Αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν βασικές οικονομικές, τεχνολογικές και ιδεολογικές δομές. Όμως, αν γίνουν, το αποτέλεσμα θα είναι μια νέα κατάσταση πραγμάτων. Βαθιά διαφορετική από τη σημερινή. Η οικονομική ανάπτυξη, όπως νοείται και ακολουθείται σήμερα από τις βιομηχανικές χώρες, είναι ασυμβίβαστη με τα αιτήματα για αλλαγή στάσης, που είναι και το ζητούμενο. Η τρέχουσα ιδεολογία

τείνει να εκτιμά πράγματα που είναι σπάνια ή έχουν εμπορευματική αξία. Η κατανάλωση και η σπατάλη θεωρούνται ζητήματα κοινωνικής αίγλης και σύμβολα επιτυχίας. Ενώ οι έννοιες του αυτοκαθορισμού, της τοπικής κοινότητας και του «σκέψου οικουμενικά, δράσε τοπικά». Θα παραμείνουν όροι - κλειδιά για την οικολογία των ανθρώπινων κοινωνιών, όμως παρ' όλα αυτά η εφαρμογή βαθύτερων αλλαγών απαιτεί παγκόσμια και υπερκρατική δράση.

Οι απλές διατυπώσεις της πλατφόρμας της βαθιάς οικολογίας δεν προσρίζονταν μόνο για χρήση μεταξύ των φιλοσόφων, αλλά επίσης για διάλογο και με τους «ειδικούς». Ο Naess δε δίστασε να απευθυνθεί εγγράφως σε αρκετούς απ' αυτούς και να τους ρωτήσει αν αποδέχονται τα σημεία της πλατφόρμας του στα περισσότερα σημεία της έλαβε θετικές απαντήσεις. Στους αποδέκτες των επιστολών του περιλαμβάνονταν άνθρωποι σε υπουργεία Ενέργειας και Βιομηχανίας. Παραμένει βέβαια ανοιχτό το ζήτημα, όπως ομολογεί ο ίδιος, σε ποιο βαθμό προσπαθούν να επηρεάσουν τους συναδέλφους τους οι οποίοι χρησιμοποιούν μόνο ρηχά επιχειρήματα. Το βασικό του συμπέρασμα ήταν ελάχιστα ενθαρρυντικό. Υπάρχει, λοιπόν, μια φιλοσοφία για τη σχέση ανθρώπου - φύσης που είναι ευρέως αποδεκτή από πετυχημένους ειδικούς, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για περιβαλλοντικές αποφάσεις που απαιτούν μια διεισδυτική, ουσιαστική αλλαγή της παρούσας πολιτικής υπέρ του ζωντανού μας πλανήτη και όχι μόνο για τα κοντόφθαλμα ανθρώπινα συμφέροντα.

Η βαθιά οικολογία του Naess οραματίζεται ένα μετασχηματισμό της ανθρωπότητας και όχι μόνο της τεχνολογίας. Η βαθιά οικολογία έχει δεχτεί κριτικές τόσο για τον εκλεκτικισμό της όσο και για τον ιδεαλιστικό της χαρακτήρα. Σίγουρα πάντως αποτέλεσε μια φιλόδοξη προσπάθεια να τεθούν κάποια φιλοσοφικά, μη ανθρωποκεντρικά θεμέλια για μια κριτική οικολογία. Η αποδιάρθρωση και αμφισβήτηση όλων των κυρίαρχων στη Δύση απόψεων για τον άνθρωπο και τη θέση του στον κόσμο μπορούν να θεωρηθούν ως χρήσιμες συνεισφορές στη σύγχρονη, κοινωνικά σημαντική, κριτική της εποχής μας.

Όμως, κάποιοι άλλοι δεν αρκούνται σ' ένα «ρεαλιστικό» κίνημα για τη συντήρηση του περιβάλλοντος, σε μια. Απλή αμφισβήτηση του ανθρωποκεντρικού κοσμοειδώλου και σε κάποιες προτάσεις για μια νέα οικολογική ηθική προχωρούν σε μια ολική αμφισβήτηση του ίδιου του κοινωνικού συστήματος που στηρίζεται στη θεσπισμένη κυριαρχία και εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και στην προσπάθειά του να κυριαρχήσει πάνω στη φύση. Προτείνουν αλλαγές στις οικονομικές και τεχνολογικές δομές και προβάλλουν το όραμα ενός οικολογικού μέλλοντος, μιας άμεσης πολιτικής και οικονομικής δημοκρατίας και μιας αυτοσυντηρούμενης οικολογικής κοινωνίας. Έτσι, βλέπουμε τους Ευρωπαίους οικοσοσιαλιστές να υποστηρίζουν ότι «η πολιτική αντίδραση απέναντι στους κοινωνικούς και τους οικολογικούς κινδύνους πρέπει να είναι πάνω από όλα μια αποκεντρωμένη, συμμετοχική και κατά το δυνατόν άμεση δημοκρατία»⁴. Η λύση που πρότειναν για μια καλύτερη Ευρώπη ήταν μια εναλλακτική οικοσοσιαλιστική λύση, φεμινιστική, ειρηνόφιλη και αντιαυταρχική.

Οι Ευρωπαίοι πράσινοι οικοσοσιαλιστές οραματίστηκαν μια ανάπτυξη των οικολογικών, εναλλακτικών

και ανεξάρτητων δυνάμεων στην Ευρώπη με κοινωνικές κινητοποιήσεις αλλά και με παρέμβαση στην πολιτική σκηνή και με συμμετοχή στη λειτουργία των θεσμών. Είναι βέβαια σε όλους γνωστή η αφομοίωση που ακολούθησε στο χώρο των Ευρωπαίων Πράσινων όταν έχασαν τον κινηματικό τους χαρακτήρα και μετατράπηκαν σε κοινοβουλευτικά κόμματα. Τόσο στη Γερμανία όσο και στη Γαλλία και την Ιταλία, έχασαν σύντομα το ριζοσπαστικό τους χαρακτήρα και προσαρμόστηκαν στη συμβατική κοινοβουλευτική, αντιπροσωπευτική, εξουσιαστική δομή⁵.

Οι νέες πολιτικές συνθήκες στην Ευρώπη και η συχνή ιδιοποίηση ριζοσπαστικών οικολογικών ιδεών από τα διάφορα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, στα πλαίσια της τάσης για ευρωπαϊκή ενοποίηση, είχαν ως αποτέλεσμα μια μεγάλη ιδεολογική σύγχυση στο χώρο των οικολογικών ομάδων και των πράσινων κομμάτων. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα υπήρξε, σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, η συζήτηση στα ριζοσπαστικά δημοκρατικά κινήματα πολιτών, αριστερών οικολόγων, φιλοσόφων και κοινωνιολόγων της Σχολής της Φρανκφούρτης σχετικά με το ρόλο του κράτους, της κοινωνίας των πολιτών και τη δυνατότητα επαναστατικού μετασχηματισμού της έννομης τάξης. Θεωρίες του Habermas, του Καστοριάδη και του Karl Schmidt για την έννοια της κυριαρχίας, της ελευθεριακής και της άμεσης δημοκρατίας οδήγησαν στην προσπάθεια να ξαναγραφεί η ιστορία των οικολογικών και εναλλακτικών κινήματων της τελευταίας εικοσαετίας. Η εξέταση των θεμάτων αυτών είχε τον αντίκτυπό της στην προσπάθεια ανάπτυξης ενός νέου κόκκινου - πράσινου προτάγματος σε όλη την ευρωπαϊκή Αριστερά⁶.

Παράλληλα, οι ραγδαίες εξελίξεις «μετάβασης από το σοσιαλισμό στον καπιταλισμό» που γίνονταν στην Ανατολική Ευρώπη και η επιταχυνόμενη οικονομική ενσωμάτωση και αγοραιοποίηση της Ανατολής δεν άφησαν και μεγάλα περιθώρια για θεωρητικές συζητήσεις και ξεκαθάρισμα των ιδεολογικών παραμέτρων της κατάρρευσης. Όσοι τολμούσαν να ξανασκεφτούν το μαρξισμό, εξακολουθούν να αποφεύγουν κάποια καίρια θεωρητικά ερωτήματα που σχετίζονται, π.χ., με το πρόβλημα του αν και σε ποιο βαθμό το «κόκκινο» και το «πράσινο» είναι συμπληρωματικά, αν η οικολογία και ο μαρξισμός είναι συμβατές έννοιες ή όχι. Είναι γνωστό ότι αρχικά, στον ιστορικό διχασμό ανάμεσα στον περιβαλλοντισμό και την ιδεολογία της ανάπτυξης, η Αριστερά γενικά και οι μαρξιστές ειδικότερα είχαν ταχθεί με το μέρος των οπαδών της ανάπτυξης. Παρά τις θεμελιακές τους διαφορές σε πολλά θέματα, οι μαρξιστές και οι θεωρητικοί του κύριου ρεύματος μοιράζονταν το ίδιο μονόπλευρο ενδιαφέρον για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, ενώ παραμελούσαν τις περιβαλλοντικές και οικολογικές συνθήκες και συνέπειες.

Στην πράξη, τόσο οι «κόκκινες» όσο και οι «πράσινες» προοπτικές υπήρξαν ατελείς. Από τη μια πλευρά, ο μαρξισμός κράτησε μια ευνοϊκή στάση απέναντι στην ανθρώπινη παρέμβαση στη φύση, στην οποία το περιβάλλον εθεωρείτο απεριόριστο και ελαστικό και όπου η ανθρώπινη τεχνολογική ιδιοφυΐα ήταν σε θέση να ξεπερνά τα προφανή περιβαλλοντικά όρια της ανάπτυξης. Την ίδια στιγμή, τα οικολογικά προβλήματα και οι περιορισμοί δεν είχαν ενσωματωθεί στις μαρξιστικές Θεωρίες της συσσώρευσης, των καπιταλιστικών κρίσεων, της παγκόσμιας οικονομίας και της

υπανάπτυξης. Κάποιες διαφορετικές αναγνώσεις του Μαρξ θα μπορούσαν ίσως να επηρεάσουν τη συζήτηση για το μαρξισμό και την οικολογία.

Από την άλλη πλευρά, ο περιβαλλοντισμός εστερειότο της βαθιάς φιλοσοφικής και ιστορικής θεμελίωσης που διέθετε ο μαρξισμός. Τείνει να αγνοεί τις εθνικές και διεθνείς θέσεις οικονομικού ελέγχου και πολιτικής δύναμης και τις συνέπειές τους για την οικονομική ανάπτυξη και την τύχη του περιβάλλοντος. Βλέπει τη φύση πολύ αφηρημένα και με πολύ λίγη συσχέτιση προς τις κοινωνικές διαδικασίες που γίνονται μέσα σ’ αυτή. Τέλος, παραγνωρίζει τις ταξικές οικονομικοκοινωνικές συναρτήσεις, στρέφοντας το ενδιαφέρον απλώς στη διατήρηση του περιβάλλοντος.

Για το λόγο αυτό, ο συμβατικός ανταγωνισμός ανάμεσα στο κόκκινο και το πράσινο» ίσως να μην είναι αναπόφευκτος. Πράγματι, το καθένα από τα δύο μπορεί να χρειάζεται το άλλο για να πραγματοποιήσει τους στόχους του. Χρειάζεται ένα νέο θεωρητικό πλαίσιο για μια νέα πολιτική πρακτική που να μπορεί να συνενώσει ζητήματα όπως είναι αυτά της ανάπτυξης και της εξουσίας, καθώς και τα νέα αναδυόμενα οικολογικά προγράμματα σε πλανητική κλίμακα. Η διατύπωση ενός τέτοιου πλαισίου είναι ένα σύνθετο και καθόλου εύκολο εγχείρημα. Ποιο είναι το πραγματικό οικολογικό περιεχόμενο του μαρξισμού; Αρκεί η αναφορά του στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής; Πώς μπορεί να περαστεί η αποξένωση της κοινωνικής παραγωγής από τη φύση; Ποια είναι η σχέση της πολιτικής οικονομίας με την οικολογική κρίση; Μπορεί ο μαρξισμός να ενσωματώσει αποτελεσματικές τις αναδυόμενες νέες περιβαλλοντικές πραγματικότητες. Είναι συμβατοί ο μαρξισμός και η οικολογία; Σε ποιο βαθμό είναι βάσιμη η κριτική στη θεωρία του Μαρξ για τον «οικονομισμό»⁷; Χρειάζεται, μήπως, ο μαρξισμός και η οικολογία να ενσωματωθούν σε ένα ανώτερο βαθύτερο παράδειγμα; Τα θέματα αυτά δε θα μας απασχολήσουν σ’ αυτό το κείμενο, γιατί θα απαιτούσαν πολλές σελίδες αν κανείς επιχειρούσε μια σοβαρή προσπάθεια προσέγγισής τους και θα χρειαζόταν επίσης μια επαναξιολόγηση και βαθύτερη έρευνα κάποιων μεθοδολογικών και επιστημολογικών επιχειρημάτων και αμφισβητήσεων τους. Ο Μαρξ εννοούσε τις διάφορες απόψεις της κοινωνίας τις κοινωνικές σχέσεις, την κουλτούρα, τους θεσμούς, την τεχνολογία και την ιδεολογία- ως αμοιβαία καθοριζόμενες διαδικασίες μέσα σ’ ένα δυναμικό σύστημα. Είναι γνωστή η διαπίστωσή του ότι «κάθε παραγωγή είναι ιδιοποίηση της φύσης από το άτομο μέσα σε μια καθορισμένη κοινωνική μορφή και διαμέσου αυτής»⁸. Το φυσικό περιβάλλον παρείχε μια ενδιαφέρουσα συνθήκη μέσα στην οποία λειτουργεί μια δοσμένη κοινωνία. Όμως, για τον Μαρξ, η κατηγορία της “τάξης” ήταν κεντρική για την εξουδετέρωση της εμφανούς περιπλοκότητας του κοινωνικού όλου και την ανάδειξη του κρυμμένου μεταβολισμού που καθοδηγεί την πολιτική δράση. Η οικολογική κριτική στο μαρξισμό είναι σοβαρή. Εκτός από την κριτική των «πράσινων» υπάρχει μια πλατιά ακαδημαϊκή βιβλιογραφία που αμφισβητεί τον αναπτυξιακό προσανατολισμό τόσο των νεοκλασικών όσο και των μαρξιστικών παραδειγμάτων υπέρ ενός μοντέλου που θέτει όρια στην ανάπτυξη.

Αυτή η κριτική ισχυρίζεται ότι η μαρξιστική κριτική της δυναμικής του σύγχρονου καπιταλισμού, της φύσης

των κρίσεων του και του κοινωνικού φορέα του μετασχηματισμού του είναι βαθιά ελαττωματική. Ειδικότερα, ο μαρξισμός υπογραμμίζει τη σύγκρουση ανάμεσα στον τρόπο παραγωγής, τις αντιφάσεις ανάμεσα στις παραγωγικές σχέσεις και δυνάμεις και ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Η οικολογία υπογραμμίζει τη σύγκρουση ανάμεσα στις ανθρώπινες δραστηριότητες και το φυσικό περιβάλλον. Διατυπωμένο πιο απλά, το ερώτημα είναι: ποιο από τα δύο σύνολα συγκρούσεων θα έτρεπε να θεωρηθεί ως πιο θεμελιακό, η πάλη των τάξεων ή της ανθρωπότητας ενάντια στη φύση;

Οι πιο επιεικείς από τις «πράσινες κριτικές» δέχονται ότι ο μαρξισμός είχε δίκιο, στα πλαίσια του καπιταλισμού του 19ου αιώνα, να δίνει έμφαση στην ταξική σύγκρουση και να τη θεωρεί θεμελιακή. Οι περιβαλλοντικοί αντίκτυποι του αχαλίνωτου βιομηχανισμού ήταν ακόμη μικροί, αν κριθούν με τα σημερινά δεδομένα. Ήταν λογικό να μεταχειρίζονται τη γη ως μια ανεξάντλητη πηγή φυσικών πόρων και έναν απεριόριστο δέκτη για τα απόβλητα και τη μόλυνση. Όμως σήμερα αυτή η υπόθεση δεν ισχύει πλέον. Τόσο οι τοπικές οικολογίες όσο και η βιόσφαιρα σε παγκόσμια κλίμακα έχουν υποβαθμιστεί από την αλόγιστη αναπτυξιακή προσπάθεια, τόσο στις πλούσιες όσο και στις φτωχές χώρες.

Στις μέρες μας, η συζήτηση για εναλλακτικές λύσεις στα οικολογικά και κοινωνικά αδιέξοδα συνεχίζεται ιδιαίτερα ζωντανά. Στην Ευρώπη, η προσπάθεια συμπίλωσης μαρξισμού και οικολογίας συνεχίζεται, μαζί με την προσπάθεια να αποφευχθούν οι θλιβερές ιστορίες της κοινοβουλευτικής εμπειρίας των «πράσινων». Έτσι, π.χ., πολλοί ελευθεριακοί οικολόγοι αναζητούν εναγώνια μια άλλη εναλλακτική λύση στον πράσινο κοινοβουλευτισμό πρόκειται για την προσπάθεια διατύπωσης ενός νέου απελευθερωτικού προτάγματος. Ένθερμοι οπαδοί, π.χ., της πολιτικής της ελευθεριακής τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως έχει σε μεγάλο βαθμό διατυπωθεί από τον Αμερικανό κοινωνικό οικολόγο Murray Bookchin, υπάρχουν και στην Ελλάδα⁹. Η τάση αυτή της ριζοσπαστικής οικολογίας αρνείται την τεχνοκρατική αντιμετώπιση των οικολογικών προβλημάτων, η οποία θεωρεί δεδομένο το σημερινό θεσμικό πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς και των αντίστοιχων εξουσιαστικών σχέσεων, και προτείνει μια οικοδομολογική λύση με στρατηγικό στόχο τη μετάβαση από το “φιλελεύθερο-ολιγαρχικό” κράτος σε μια ελευθεριακή συνομοσπονδία άμεσων οικονομικών δημοκρατιών¹⁰.

Ο Bookchin και οι οπαδοί της ελευθεριακής οικολογίας αντιπαράτιθενται στον περιβαλλοντισμό και επιχειρούν να διατυπώσουν μια συνεκτική θεωρία του κοινωνικού και οικολογικού προβλήματος, οραματίζονται μια νέα σχέση μεταξύ της ανθρωπότητας και του φυσικού κόσμου, με τρόπο που να αντιμετωπίζεται και η ίδια η κοινωνία ως ένα οικοσύστημα με βάση την ενότητα στην πολυμορφία, τον αυθορμητισμό και τις μη ιεραρχικές σχέσεις. Με συχνές, ρητές ή άρρητες, αναφορές στους κλασικούς του αναρχισμού, τον Μαρξ αλλά και τον Hegel, ο Bookchin οραματίζεται οικοτεχνολογίες, οικοκοινότητες και στα ανθρώπινα μέτρα, στις οποίες οι άνθρωποι με αμεσοδημοκρατικό τρόπο να μπορούν να διαχειρίζονται τις υποθέσεις της κοινωνίας τους συμφιλιωμένοι με τη φύση και χωρίς τη μεσολάβηση γραφειοκρατών και

επαγγελματιών πολιτικών. Στην οικοτοπία του ονειρεύεται τον εξανθρωπισμό της φύσης και τη φυσικοποίηση του ανθρώπου¹¹.

Οι οπαδοί της ελευθεριακής ριζοσπαστικής οικολογίας πιστεύουν, μαζί με τον Bookchin, στην ανάγκη μιας βαθιάς αλλαγής της κοινωνίας και της κοσμοθεωρίας των ανθρώπων με τρόπο πού και η ίδια η έννοια της επανάστασης και της ελευθερίας να παίρνει ουτοπικό χαρακτήρα. Παραθέτουμε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα: «Δεν είναι πια αρκετό να μιλάμε για νέες τεχνικές συντήρησης και φροντίδας του φυσικού περιβάλλοντος, πρέπει να ασχοληθούμε με τον πλανήτη συλλογικά, σαν μια ανθρώπινη κοινότητα, δίχως εκείνους τους περιορισμούς της ατομικής ιδιοκτησίας που έχουν διαστρεβλώσει το όραμα της ανθρωπότητας για τη ζωή και τη φύση, από την εποχή της εξαφάνισης της κοινωνίας. Πρέπει να εξαλείψουμε όχι μόνο την αστική ιεραρχία, αλλά και την ιεραρχία καθαυτή όχι μόνο την πατριαρχική οικογένεια, αλλά και κάθε μορφή σεξουαλικής και γονικής καταπίεσης, όχι μόνο την αστική τάξη και το ιδιοκτησιακό σύστημα, αλλά και κάθε κοινωνική τάξη και ιδιοκτησία. Η ανθρωπότητα πρέπει να αποκτήσει την αυτοκυριαρχία της, ατομικά και συλλογικά, έτσι ώστε όλα τα ανθρώπινα όντα να αποκτήσουν τον έλεγχο της καθημερινής τους ζωής ... Η επανάσταση την οποία επιδιώκουμε πρέπει να αγκαλιάσει όχι μόνο του πολιτικούς θεσμούς και τις οικονομικές σχέσεις, αλλά και τη συνείδηση, τον τρόπο ζωής τις ερωτικές επιθυμίες και την προσωπική μας ερμηνεία του νοήματος της ζωής»¹².

Τα ριζοσπαστικά οράματα και οι στρατηγικές του κομμουνισμού και της αυτοδιεύθυνσης της κοινωνίας με αμεσοδημοκρατικό τρόπο και η διαδικασία δημιουργίας ενεργών πολιτών που συνεργάζονται μεταξύ τους στα πλαίσια συνομοσπονδιών που βαθμιαία θα καταστήσουν ανενεργό το κράτος, φαίνεται να έχουν βρει στη χώρα μας ένθερμους υποστηρικτές, αν και με αρκετές διαφοροποιήσεις, στους υπεύθυνους της Συνεκτικής Επιτροπής του περιοδικού πολιτικής και οικολογίας Δημοκρατία και Φύση, που φιλοδοξεί να είναι ένα φόρουμ της ριζοσπαστικής οικολογίας και της ελευθεριακής Αριστεράς στην Ελλάδα και το εξωτερικό¹³.

Τα τελευταία χρόνια είχαμε στην Ελλάδα, μετά την αποτυχία της προσπάθειας για δημιουργία μιας Ομοσπονδίας Οικολογικών - Εναλλακτικών Οργανώσεων, μια φάση αναδίπλωσης και ωρίμανσης του οικολογικού κινήματος, η οποία συνοδεύτηκε από μια αυξημένη κυκλοφορία οικολογικών εντύπων, περιοδικών και βιβλίων που συνετέλεσαν στη μεγαλύτερη συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και στην ενίσχυση της αμφισβήτησης και των αντιστάσεων στο κυρίαρχο αναπτυξιακό πρότυπο. Σε κάθε πόλη εμφανίστηκαν πρωτοβουλίες πολιτών και οικολογικές οργανώσεις, αρχικά ασυντόνιστες και κατακερματισμένες, που υπερτόνιζαν τις διαφορές μεταξύ τους λόγω κυρίως της διαφορετικής πολιτικής προέλευσης των στελεχών τους και της σχετικής ιδεολογικής καχυποψίας. Η συνειδητοποίηση ότι οι τοπικοί αγώνες, αν και αναγκαίοι, δεν επαρκούν για την προώθηση ριζικότερων αλλαγών αποκρυσταλλώθηκε στην πρωτοβουλία δημιουργίας ενός αυτόνομου πολιτικού φορέα, της “Πράσινης Πολιτικής”, που φιλοδοξεί να αποτελέσει την πολιτική έκφραση του

οικολογικού κινήματος στη χώρα μας.

Αυτή η διάδοση της οικολογικής κουλτούρας, η προβολή άλλων αξιών και άλλων τρόπων συνεργασίας δίνουν την ελπίδα στη δική μας γειτονία του πλανήτη για καλύτερη και αποτελεσματικότερη παρέμβαση που, αν συνδυαστεί με τις εμπειρίες άλλων χωρών και την οργανωμένη αλληλεγγύη πολιτών της Ευρώπης, μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην επιτάχυνση των εξελίξεων προς την κατεύθυνση που ονειρευόμαστε: την πολυπολιτισμική συνομοσπονδιακή Ευρώπη των περιφερειών, πού θα σέβεται τον ιδιαίτερο χαρακτήρα κάθε χώρας και δε θα τείνει στον οικονομικό συγκεντρωτισμό και την επέκταση της ιδεολογίας του κέρδους και της κυριαρχίας της οικονομίας σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής των πολιτών, αλλά θα ανοίγει το δρόμο για μια οικοσυσταλτική κοινωνία. Η θεωρητική αναζήτηση εναλλακτικών αντιλήψεων για τη φύση και η απάντηση ερωτημάτων σχετικών με το νόημα της τεχνικής πρόοδου και τη σχέση της ανθρώπινης κοινωνίας με τη φύση δεν έχει τελειώσει¹⁴. Ο αγώνας για τη σωτηρία του πλανήτη στα πλαίσια μιας γεωκεντρικής βιώσιμης ανάπτυξης θα χρειαστεί να συνεχιστεί σε πολλά επίπεδα, σε τοπική και σε παγκόσμια κλίμακα. Το γνωστό οικολογικό σλόγκαν, «δράσε τοπικά, σκέψου οικουμενικά», εξακολουθεί να διατηρεί ακέραιη την αξία του.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹Βλ. Παπαδημητρίου Ευθ., *Για μια νέα φιλοσοφία της φύσης. Η πρόκληση της οικολογίας και οι απαντήσεις της φιλοσοφίας*, Αθήνα, 1995. Εκδ. Πολίτης, σσ. 219 κ.ε.

² Χαρακτηριστικές είναι οι θέσεις του γνωστού και στην Ελλάδα Αμερικανού οικολόγου Murray Bookchin, πολλά κείμενα του οποίου έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά και στα περιοδικά *ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ* και *ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ*.

³Ame Naess, “The Shallow and the Deep, Long Range Ecology Movement”, στο περιοδικό *INQUIRY*, 16 (1973). Κείμενά του έχουν δημοσιευτεί στο περιοδικό *ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ*, τεύχος 2/1992, σελ. 123.

⁴ Βλ. Πιερ Ζυκέν κ.ά. Το Μανιφέστο των Οικοσυσταλιστών, Εκδ. Εποχή, 1991.

⁵ Βλ. σχετικά στο άρθρο της Janet Biehl με τίτλο, “Η αφομοίωση των Ευρωπαίων πράσινων. Από κινήματα σε κοινοβουλευτικά κόμματα”, στο περιοδικό *ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ*, τεύχος 3/1993, σελ. 153.

⁶ Βλ. περισσότερο στο άρθρο του John Ely, “Ελευθεριακή οικολογία και η “Κοινωνία των πολιτών””, στο περιοδικό *ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ*, τεύχος 6, σσ. 143 κ.ε.

⁷ Βλ. σχετικά στο περιοδικό *ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ*, που φιλοδοξεί να είναι το ιδεολογικό όργανο της ελευθεριακής Αριστεράς και της ριζοσπαστικής οικολογίας στην Ελλάδα.

⁸ Βλ. περιοδικό *ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ*, τεύχος 1/1996, σσ. 7-12.

⁹ Βλ. σχετικά στο βιβλίο του, *Η οικολογία της ελευθερίας*, Εκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1978, σσ., 85 κ.ε.

¹⁰ Το απόσπασμα είναι από το βιβλίο των Bookchin - Robens, *Η οικολογία και η επιστημονική σκέψη*, Εκδ. Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα χ.χ., σελ. 74.

¹¹ Η εκδοτική αυτή προσπάθεια στο χώρο της Αριστεράς και της οικολογίας στον τόπο μας και η παρουσίαση απόψεων ριζοσπαστικής οικολογίας από το διεθνές χώρο μπορεί να λειτουργήσει θετικά για την ενημέρωση και τον προβληματισμό των αναγνωστών του περιοδικού. Μια κριτική ανάλυση των θέσεων του περιοδικού απαιτεί ειδική ενασχόληση του δεν είναι στόχος του παρόντος κειμένου.

¹² Πρβλ. Μ. Σ. Σχούρτος - Κ. Μ. Σοφούλης, *Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα. Ανάλυση του περιβαλλοντικού προβλήματος από τη σκοπιά των κοινωνικών επιστημών*, Εκδ. Γ. Δαρδανός / Τυπωθήτω, Αθήνα, 1995.

Συνέχεια από τη σελίδα 19

Περίπου 17.000 έχουν προσωπική σελίδα στο διαδίκτυο.

- Στην εκπαίδευση και στις επιστήμες η Εσπεράντο κατέχει σημαντική θέση. Σύμφωνα με ανεπίσημες στατιστικές, τα σχολικά τμήματα υπολογίζονται σε 5.000 το χρόνο. Στην ανώτατη εκπαίδευση έχει εισαχθεί ως μάθημα προαιρετικό ή υποχρεωτικό (το 1986 διδάχτηκε σε 125 Πανεπιστήμια 28 χωρών). Υπάρχουν 10 Πανεπιστήμια με έδρες διδασκαλίας της Εσπεράντο και περισσότερα από 50 Πανεπιστήμια διαφόρων χωρών με επίσημα διορισμένους καθηγητές της γλώσσας. Το ενδιαφέρον συνεχώς αυξάνεται. Το 1988 ιδρύθηκε στο Πεκίνο το «Διεθνές Εσπεραντικό Επιστημονικό-Τεχνικό Πανεπιστήμιο» με μοναδική γλώσσα διδασκαλίας την Εσπεράντο και το 1990 το «Επιστημονικό-Τεχνικό Ινστιτούτο της Εσπεράντο» υπό την αιγίδα του Κινεζικού Τεχνικού Πανεπιστημίου. Επίσης από το 1990 άρχισε να λειτουργεί στο Πανεπιστήμιο Εόννös Lorand της Βουδαπέστης «Διεθνές Μεταπτυχιακό Τμήμα Συγκριτικής Γλωσσολογίας» με μοναδική γλώσσα σπουδών την Εσπεράντο.

Μετά από την παραπάνω σύντομη ιστορική ανασκόπηση θα ήθελα να τονίσω προς κάθε «ευήκοον ους» ότι «ποτέ δεν είναι αργά», ότι «κάλλιο αργά παρά ποτέ» αλλά και ότι «το γοργόν και χάριν έχει».

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανακρέων Α. Σταματιάδης: Λεξικόν Ελληνο-Εσπεραντικών και Εσπεραντο-Ελληνικών. Εκδόσεις Κυριακίδη-Φωτιάδη, Οδός Εγνατία 119, Θεσσαλονίκη 1976.
2. Κώστας Γ. Κυριάκος: Esperanto. Η γλώσσα της Ελπίδας. Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννενα 1995.
3. Σπύρος Σαραφιάν: Η διεθνής Γλώσσα Εσπεράντο. Μέθοδος Διδασκαλίας – Αυτοδιδασκαλίας, Αθήνα 1987.
4. Φυλλάδια και Αλληλογραφία του Ελληνικού Εσπεραντικού Συνδέσμου. Αριστείδου 9, 10559 Αθήνα.
5. Μαίρη Λεμπέση: Αναβιώνει η Εσπεράντο ενάντια στην Ευρωπαϊκή Βαβέλ. Καθημερινή 29.8.1999, σελ.57.
6. Σωτήρης Βανδώρος: Εσπεράντο. Η γλώσσα της Ελπίδας. Το άλλο Βήμα 25.9.1999, σελ.8.

**Υπεύθυνος Έκδοσης
σύμφωνα με το νόμο:**

Πρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Χρήστος Μασσαλάς

Συντακτική Επιτροπή και

Επιμέλεια έκδοσης:

Γιάννης Δημολιάτης
Απόστολος Καρπόζηλος
Γιώργος Παντής
Ευθύμης Παπαδημητρίου
Λάκης Παπαϊωάννου

Σύνταξη και Ηλεκτρονική Επεξεργασία:

Κωνσταντίνα Τζουβάρα
Αλέκος Πολύμερος
Κώστας Τριανταφυλλίδης
Ελένη Καλαμπόκα

Επεξεργασία - Διαχωρισμοί:

Γραφείο Διασύνδεσης Π.Ι.
Πολύχρωμο Ε.Π.Ε

Εκτύπωση:

Τυπογραφείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

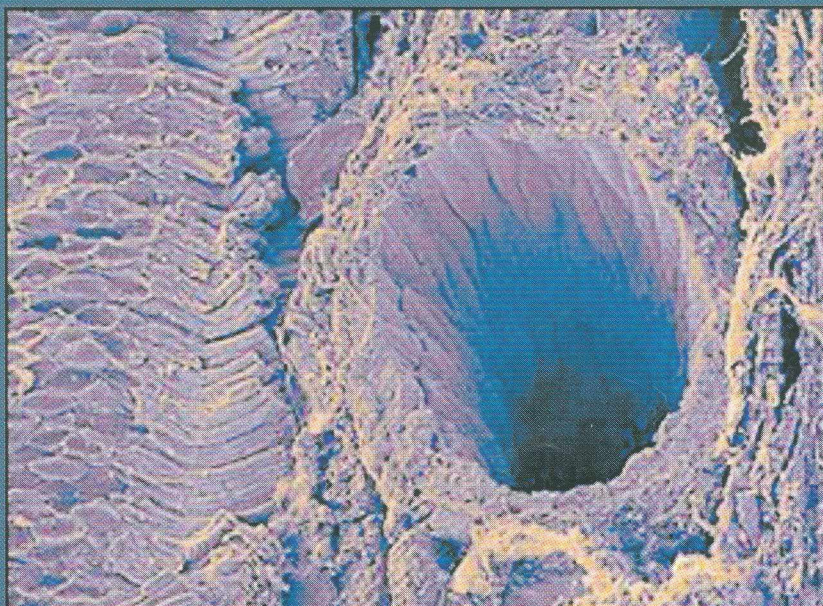
Το περιοδικό του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Iris

Τυπώθηκε σε ανακυκλώσιμο χαρτί

Ραβδία του αμφιβληστροειδούς

Dr David Furness, Department of Communication & Neuroscience, Keele University

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων 1999